

Motion till riksdagen 2022/23:2389

av **Martin Ådahl m.fl. (C)**

med anledning av prop. 2022/23:100 2023 års ekonomiska vårproposition

Förslag till riksdagsbeslut

Riksdagen godkänner förslaget till riktlinjer för den ekonomiska politiken och budgetpolitiken (avsnitt 2 och 3).

Motivering

1. Sammanfattning

Med denna vårmotion är det tydligt att Centerpartiet är det parti som satsar på jobb, tillväxt och arbetslinjen i krisen, när regeringen höjer skatten och bidragen. Som vill stärka klimatpolitiken när regeringen monterar ned den. Som försvarar den likvärdiga skolan, och som värnar landsbygden när regeringen har glömt bort den.

Passivitet är en dålig ekonomisk medicin i kristider. Sverige och den svenska ekonomin står inför stora utmaningar. Tillväxten dämpas och vi befinner oss i en lågkonjunktur. Sysselsättningen kommer att sjunka och arbetslösheten att öka. Samtidigt är inflationen långt över Riksbankens mål, vilket gör att räntorna kommer att stiga. Resultatet blir sjunkande reallöner, pressade hushåll och minskande investeringar.

Samtidigt pågår ett krig i Europa. Rysslands förnyade invasion av Ukraina innebär att den säkerhetspolitiska situationen för Sverige är sämre än någon gång sedan andra världskriget. FN:s klimatpanel har ånyo tydliggjort att tiden håller på att rinna ut, om

världen ska klara klimatomställningen. I Sverige skördar gängkriminaliteten dödsoffer varje vecka.

Problemet med regeringens förslag till vårproposition och vårändringsbudget är inte primärt vad de gör, utan vad de inte gör. Det är bra att regeringen inte håller bensen på inflationsbrasan. Men det är obegripligt att man underlåter att hålla vatten på densamma. Det finns saker som finanspolitiken inte bara kan göra, utan som man måste göra. Åtgärder som motverkar lågkonjunkturen och mildrar inflationstrycket.

Bekämpa krisen och inflationen samtidigt, en riktig jobb- och tillväxtpolitik för Sverige. Vägen till att sänka inflationen och vända lågkonjunkturen går genom sänkta kostnader, inte minst genom att sänka skatten på att anställa, och värna arbetslinjen så fler går från bidrag till jobb. Centerpartiet står för borgerlig liberal ekonomisk politik.

- Arbetsgivaravgiften, särskilt för att anställa unga, behöver sänkas, inte höjas som Tidöregeringen gjorde 1 april.
- A-kassan bör reformeras för att uppmuntra till jobbsökande och jobbstimulansen för den som går från försörjningsstöd till arbete bör fördubblas.
- Arbetslösa ska ha krav och incitament att flytta dit jobben finns, vilket idag ofta är i Norrland.
- Regelkrånglet måste minska, bland annat genom att göra Regelrådet till en egen myndighet.
- Yrkesutbildningarna, med yrkeshögskolan, yrkesvux och branschskolor, bör alla förstärkas, och studiestödet för omställning ges tillräckliga resurser för att möta den stora kompetensbrist som finns parallellt med arbetslösheten.

Hjälp kommunerna att rädda lärare och skolor. När den ekonomiska krisen pressar kommunerna sägs nu många behöriga lärare upp, trots lärarbrist. Mindre skolor riskerar att läggas ned, inte minst på den svenska landsbygden, med långvariga negativa konsekvenser som följd.

- Det behövs en nödsatsning, en Lärarmiljard, för att behålla behöriga lärare.
- Små skolor måste skyddas från nedläggning genom ökade resurser, där hänsyn tas till små skolors situation.
- Skolverket bör få i uppdrag att upprätta ett nationellt frånvaroregister och att granska hur klasstorlek förhåller sig till särskilda behov samt kvalitetssäkra tillgången till böcker och andra läromedel.

- Välfärdens kärna måste värnas och kommuner och regioner få besked om minst 5 miljarder i ökade resurser, för att undvika att en välfärdskris följer på inflationskrisen.

En folkrörelse för klimatet – alla ska med. På ett halvår har Tidöregeringen raserat stora delar av klimatpolitiken. Utsläppen kommer att öka till följd av politiken och Sverige riskerar att förlora vår ledarroll i världen. Den för elektrifieringen nödvändiga utbyggnaden av vindkraft stannar nu helt av. Centerpartiet vill ha en folkrörelse för klimatet, där alla ges chans att vara med i klimatomställningen. Alla som vill vara med och investera för att minska elräkningen, minska elbehovet och bidra till klimatomställningen, även de hushåll som idag inte har råd, bör få chansen nu, innan elpriserna stiger nästa vinter.

- Det Gröna avdraget ska utökas till investeringar i energibesparingar, som värmepumpar, fjärrvärme och bergvärme, med 50 000 kronor.
- En särskild klimatkredit på 100 000 kronor, med mycket låga räntor, inrättas så att hushåll som tjänar på att spara energi men inte kan låna på banken, ska kunna investera i energibesparingar.
- En kriskommission upprättas för att få igång utbyggnaden av ny kraft, där tillståndprocesserna för att bygga ny vindkraft ska kortas ned till maximalt två år, och ersättningen till närboende utökas. Produktionen av el i Sverige ska växa från över 150 TWh till över 250 TWh före 2030.
- Biogasen, som hotar att kollapsa efter en skattechock i början av året, måste räddas genom att vi omgående återupprättar skattefriheten och förlänger gödselgasstödet.

Hjälp utsatta familjer i hela landet. Vi behöver fokusera på åtgärder ämnade att kompensera för de ökade kostnaderna till de som har det sämst ställt, inte minst ensamstående och barnfamiljer. Medan ett förstärkt bostadsbidrag är en viktig temporär åtgärd är det i sig inte tillräckligt.

- Underhållsstödet för ensamstående föräldrar bör utökas i kristider.
- Matpriserna i butik bör pressas genom att konkurrensen värnas i dagligvaruhandeln med en intensiv och utökad granskning från Konkurrensverket.
- Civilsamhället, som gör en hjälteinsats i krisen, bör få utökat stöd, inte minst till de organisationer som möter utsatta familjer i nöd.

- Stärka resurserna till att upprätthålla näringsriktig mat i skolan i ett läge med stigande inflation.

Värna landsbygden på riktigt. Många hushåll på den svenska landsbygden är idag utsatta för höga dieselpriiser och elpriser, sedan regeringen helt misslyckats med att leverera på sina vidlyftiga löften från valrörelsen. Både hushåll och småföretag på landsbygden, inte minst Sveriges bönder som är centrala för matproduktionen, behöver nu se resultat.

- Centerpartiet står fast vid att de resurser som regeringen har använt till att sänka priset vid pump med netto 14 öre per liter, istället bör ges som en rabatt på 3 kronor per liter bränsle vid pump för de som bor på landsbygden. Resurserna bör gå till de som är beroende av bilen, inte de som pendlar ut och in till storstaden trots att de har tunnelbana, buss eller spårvagn.
- De läkare, ingenjörer och andra med längre utbildning som flyttar till landsbygdskommuner bör få sina studielån nedskrivna.
- Stödet till Sveriges lanthandlare, som drabbas hårt av krisen, bör ökas kraftigt för att undvika nedläggningar.
- Stödet till Sveriges bönder bör förstärkas, med utökade möjligheter för generationsskiften genom bl.a. startstödet för yngre bönder som tar över en verksamhet.
- Nedsättningen av dieselskatten för svenska bönder måste förlängas och på sikt omvandlas till ett likvärdigt permanent jordbruksavdrag, oberoende av drivmedel.

Stoppa rekryteringen till gängen. Det råder bred enighet om att kraftigt förstärka resurserna till polisen, kriminalvården och rättsväsendet. Men alldeles för lite görs för att på bred front stoppa nyrekryteringen av ungdomar och barn till gängen. Här krävs en snabb uppskalning av insatserna.

- De som jobbar i socialtjänsten måste rustas för att fullt ut kunna möta de ungdomar som riskerar att hamna i kriminalitet. De anställda behöver ökade karriärvägar, rätt till vidareutbildning och inte minst en tryggare arbetsmiljö.
- Kvaliteten på insatserna inom socialtjänsten måste förbättras, bland annat genom borttagna åldersgränser för öppna insatser för barn, utan föräldrars samtycke, och ett större och mer likvärdigt stöd efter avslutad tvångsvård.
- Ungdomsfängelser vore en tryggare lösning än att som idag tungt kriminella bor på hem i Statens Institutionsstyrelsens regi, så kallade SiS-hem, där

mycket allvarliga missförhållanden löpande uppdragas. Centerpartiet vill därför flytta över ansvaret för de kriminella ungas frihetsberövande till ungdomsfängelser i Kriminalvårdens regi, där det finns tillräcklig erfarenhet och kompetens.

Försvara Sverige och hjälp Ukraina. Med det nya säkerhetsläget i Europa och Sverige förhoppningsvis snara inträde i försvarsalliansen Nato, krävs en snabb och bred upprustning av det svenska försvaret. Samtidigt bör Sverige kraftfullt skala upp vårt stöd till det ukrainska folkets kamp för frihet och demokrati.

- Försvarsutgifterna bör öka till målet om 2 procent av BNP till 2026, i linje med vad Centerpartiet har krävt och regeringen utlovat.
- Försvarsmakten bör därutöver få full täckning för allt militärt stöd till Ukraina. Det ekonomiska och militära biståndet till Ukraina bör ökas kraftigt, åtminstone fördubblas.
- Dagersättningen på 71 kronor per dag till ukrainska flyktingar i Sverige bör omgående höjas till nivån i Danmark, 132 kronor per dag. Flyktingarna bör också få rätt till Svenska för Invandrare och civilsamhällets insatser för de ukrainska flyktingarna förstärkas.

Centerpartiet ämnar fortsätta driva en politik för ökad sysselsättning, minskade utsläpp, fler duktiga lärare och ökad trygghet, i hela landet.

2. Centerpartiets inriktning för den ekonomiska politiken

Centerpartiets roll i ett svårt ekonomiskt läge är att värna motorn i svensk ekonomi: våra små växande företag, som bygger vårt välstånd. Vi kommer att värna de familjer runt om i Sverige som är mest utsatta, för vilka den lilla skolan och den mindre vårdcentralen spelar störst roll. Vi kommer att värna klimatet, där Sverige måste vara ett lysande föredöme, inte ett varnande exempel.

Sverige och västvärlden genomgår just nu en inflationskris, med kraftiga prisuppgångar inte bara på energi, utan brett i ekonomin. För att bekämpa inflationen sker nu globalt branta höjningar av styrräntor, med en kraftig konjunkturedgång som följd. Det råder stagflation, stagnation och inflation parallellt. Som en följd av inflationskrisen pressas också kommuner och regioners budgetar hårt, med risk för en skol- och välfärdskris i förlängningen.

Stagflationen ser ut att sätta punkt för den sittande regeringens populistiska löften, när dessa inte går att leverera. Det som kvarstår är ett vakuum, där den styrande koalitionen inte tänkt igenom vilka andra krisåtgärder som är effektiva på kort sikt eller vilka strukturreformer som kan underlätta på lång sikt.

Det positiva med detta är att regeringen har fortsatt den strama finanspolitik som Centerpartiet länge förordat, som i dagsläget undviker att direkt motverka Riksbankens arbete för låg inflation. Det negativa är att, när den ekonomiska tanken tryter, blir politiken förlamad, defensiv och innehållslös. På några få områden har regeringen agerat med kraft, men då på ett sätt som försämrar konjunkturen.

Regeringen har snabbt monterat ned en rad klimatåtgärder som gjort Sverige ledande i klimatomställningen, och därigenom underminerat landets gröna industrialisering och återigen ökat beroendet av fossila bränslen. Regeringen har också kraftfullt höjt skatten på att anställa unga, arbetsgivaravgifterna, samtidigt som man höjt a-kassan. Det underminerar arbetslinjen, som syftar till att så många som möjligt går från bidrag till arbete.

Det ekonomiska läget kräver att finanspolitiken inte spär på inflationen, hjälper snarare än stjälper centralbankens arbete med inflationen. Politiken måste i det läget på kort sikt dels prioritera resurserna hårt, till bland annat välfärdens kärna, dels fokusera på sådant som dämpar inflationen, främst genom att sänka kostnaderna och avhjälpa bristlägen. På kort sikt är det åtgärdernas effekt på inflationen, snarare än på statsfinanserna, som utgör den omedelbara begränsningen.

Därför är sänkta kostnader via sänkta arbetsgivaravgifter en av de konjunkturåtgärder som är uppenbart bäst lämpade att dämpa kostnader och inflation

och stärka konjunkturen – vilket också Konjunkturinstitutet konstaterat. Istället går Tidöregeringen i rakt motsatt riktning.

Särskilt angeläget för hushåll som drabbas av höga priser är att i dyrtider värna konkurrensen, mot oligopol och monopol, privata som statliga. I synnerhet har regeringen inte förmått agera så kraftfullt som krävs för att värna priskonkurrensen i den hårt oligopoliserade dagligvaruhandeln, där matpriserna rusat med över 20 procent. Inte heller har regeringen vidtagit de nödvändiga stegen för att dämpa och minska monopolavgifter och regleringar.

Satsningarna på att stärka hushållens ekonomi bör i högre grad fokuseras på de mest utsatta. Istället för att exempelvis sänka bränslekostnaderna ytterst marginellt för alla bilägare, även de som har kollektivtrafik i städerna, bör den fokuseras på de som är beroende av bilen på landsbygden.

Många hushåll är också fortsatt beroende av el för uppvärmning, och har efter vinterns höga elräkningar inte råd att investera i sådant som kan spara el inför kommande vinter med höga elpriser. Det är därför akut att under sommaren och hösten ge hushållen maximala möjligheter att investera i energibesparande åtgärder, som därigenom dämpar både elräkningar, inflation och klimatpåverkan.

Det är lika angeläget att påskynda utbyggnaden av ny energi, där utbyggnaden av vindkraft nästan helt har stannat upp till följd av en vindkraftsfientlig politik på både lokal och riksnivå. Det finns ett akut behov av att snabbt få igång utbyggnaden av nya kraftverk genom att korta tillståndsprocesser och öka incitamenten för närboende och berörda kommuner.

På kort sikt hotar också kostnadskrisen för kommuner och regioner att leda till att lärare sägs upp, eller att skolor och vårdcentraler stängs, trots att behoven är större än någonsin. Därför bör resurserna till välfärdens kärna prioriteras, inte minst för att undvika långsiktig skada för den redan hårt prövade svenska skolan.

För den längre sikten visar dagens kris på ett stort behov av strukturreformer.

Det behövs en på många sätt klassisk liberal tillväxt- och jobbpolitik, som tror på individens möjligheter och företagsamhet. Sverige har just nu en internationellt ganska unik kombination av hög inflation, hög arbetslöshet och hög kompetensbrist, med hundratusentals arbetslösa och hundratusentals lediga platser parallellt. Ofta är de ekonomiska svårigheterna och kompetensbristen som störst på den svenska landsbygden. Det måste bli lättare, inte dyrare och svårare som nu sker med Tidöregeringen, för arbetsgivare att slussa in arbetskraft från arbetslöshet in i jobb. Det måste också erbjudas bra möjligheter att vidareutbilda sig inom bristyrken för att fylla

kompetensluckor, där det historiska avtalet om arbetsrätten och omställning gör att tiotusentals personer varje år kan uppgradera sina kompetenser på högskola och yrkeshögskola – men där regeringen strypt resurserna.

Det behövs också ett långsiktigt lyft för skolan, med fokus på undervisningens kvalitet, med satsning på fler lärare och större anpassning till elever med särskilda behov. Mindre skolor, som har svårare att bära de många grundkrav som ställs på skolan, bör värnas. Sverige kan inte förbli ett av världens mest jämlika och produktiva samhällen om inte grunden läggs i skolan för varje barn och ungdom att få vara del av den svenska framgångssagan. Det kräver att resurstilldelningen till olika typer av skolor, med olika huvudmän, är rättvis. Och det kräver ett rättssäkert betygssystem, där skolor konkurrerar med kunskap.

Klimatomställningen behöver också ny fart efter det senaste halvårets snabba nedmontering av klimatpolitiken, med allt från det plötsliga avskaffande av klimatbonusen för laddbara bilar och minskade användning av biobränslen till en snabbt nedskuren offentlig budget. Det behövs istället en storsatsning på billigt svenskt biobränsle, vindkraft och möjligheterna för vanliga familjer, i synnerhet de med mindre ekonomiska marginaler, att delta i klimatomställningen.

Den kortsiktiga krishanteringen, och i lika hög grad långsiktiga strukturreformer, kräver att den ekonomiska politiken bygger på en positiv vision för hela Sverige, inte kortsiktiga populistiska förslag. Centerpartiet kommer fortsätta att vara det gröna liberala alternativet för hela landet.

Denna motion är en följdmotion till regeringens proposition 2022/23:100. Motionen pekar dels ut ett antal åtgärder som Centerpartiet anser att regeringen borde ha genomfört i vårändringsbudgeten, dels en inriktning för den ekonomiska politiken framöver. Det som beskrivs avseende innevarande år är inte skarpa förslag till beslut kring en ändringsbudget, utan illustrerar hur Centerpartiet hade agerat om vi hade suttit i regering. Centerpartiet står fortsatt bakom den mer heltäckande ekonomiska politik som beskrevs i vår budgetmotion för år 2023. Vad som beskrivs i denna motion är alltså inte att betrakta som en fullödig beskrivning av Centerpartiets ekonomiska politik, utan ska i stället förstås som en illustration av det som Centerpartiet anser bör vara de huvudsakliga fokusområdena för den ekonomiska politiken på kort och medellång sikt. Också andra politikområden än de som berörs i denna motion är centrala för Sverige framgent. Centerpartiet ämnar återkomma med en heltäckande redovisning av vårt förslag till ekonomisk politik som svar på budgetpropositionen för år 2024.

Tabell 1. Reformtabell

Reformer	2023	2024	2025
Möt lågkonjunkturen med fler i arbete och lägre kostnadstryck			
Sänkt arbetsgivaravgift	4 700	6 200	6 200
Fördubblad jobbstimulans inom försörjningsstödet**	100	100	100
Flytta dit jobben finns – krav och incitament		20	20
Regelförenklingspaket		85	85
Stärk de mest utsatta			
Stärkt civilsamhälle*	200		
Förstärkt underhållsstöd	217	433	433
Statsbidrag för fördyringar av skolmat m.m.	200	500	500
Förlängt och förstärkt tilläggsbidrag i bostadsbidraget*	720		
Förstärkt konkurrens för lägre matpriser*	35	53	35
En skola som ger alla chansen att lyckas			
Lärarmiljard för att stoppa uppsägningar av behöriga lärare	500	500	
Stöd till små skolor för att förhindra nedläggning	300		
Uppdrag till Skolverket att analysera klasstorlekar		5	
Nationellt frånvaroregister		5	5
Bra och riktiga läromedel		5	5
Branschskolor	20	20	20
Fler platser på yrkeshögskolan, yrkesvux m.m.*	819	819	819
Fler platser inom omställningsstudiestödet	500	500	
Generella statsbidrag	1 000	5 000	5 000
En folkrörelse för klimatomställning			
Utvidgat grönt avdrag: 50 000 kronor för energibesparande åtgärder	250	1 000	1 000
Klimatkrediter: 100 000 kronor för energibesparande åtgärder	50	100	100
Kriskommission för mer elproduktion	100	0	
Återinförd skattebefrielse för biogas**	596	1 191	1 191
Förlängning av gödselgasstödet för biogas		73	73
Hela landet ska leva			
3 kronor lägre pris vid pump på landsbygden	3 150	6 300	6 300
Förstärkt startstöd för generationsskifte i lantbruket	10	10	10
Ökat stöd till lanthandlare	5	10	10
Nedskrivning studielån för de som flyttar till landsbygdskommuner		30	60
Särskilt stöd till Gotlandstrafiken	150		
Förlängd nedsättning av dieselskatt i jord-, skogs och vattenbruk, jordbruksavdrag		760	760
Ökad trygghet			
Socialtjänsten rustas för att möta ungas kriminalitet		240	230
Nationellt lämna-program, inklusive lämna-penning		150	150
Stödlinje för unga relationer	10	10	10

Försvara Sverige och stöd Ukraina			
Höjd dagersättning för ukrainska flyktingar	320	640	320
Höjda försvarsanslag*	660	2 278	1 545

Finansiering	2023	2024	2025
Landsbyggsfokusering av reseavdrag och drivmedelsskattesänkning	3 365	7 160	7 160
Ny modell för a-kassan	3 000	6 100	6 200
Avskaffad skattereduktion för medlemsavgift i a-kassa	850	1 700	1 700
Färre riktade statsbidrag m.m.	690	2 131	2 192
Ökat jämställdhetsfokus i föräldraförsäkringen		200	500
Avskaffat tvåbarnstillägg		1 300	1 300
Borttaget skatteundantag för fossil gas		160	160
Borttaget flyktingundantag sjuk- och aktivitetsersättningen samt bortre parentes i sjukförsäkringen		500	500
Netto exkl överlapp med regeringen¹	-3 850	-3 456	-1 673
Netto exkl överlapp med regeringen och sänkta arbetsgivaravgifter	850	2 744	4 527

*Återfinns helt eller delvis i VÄB23

**I linje med redan beslutade utgiftsramar och inkomstberäkning

¹ Exklusive budgetposter som både Centerpartiet och regeringen, helt eller delvis, föreslår.

Det ekonomiska läget²

Den internationella konjunkturen

Utsikterna för den internationella konjunkturutvecklingen har förbättrats, bland annat till följd av en mindre strikt covid-politik i Kina. Energipriserna har också minskat och det förefaller som att Europa klarade vintern bättre än förväntat. Också störningar i leverantörskedjor förefaller ha lättat.

Den globala tillväxten blir trots ovanstående dämpad, till följd av de räntehöjningar som sker i många länder i syfte att bekämpa inflationen.

Globala inköpschefsindex ligger på nivåer som indikerar tillväxt och företagens tillförsikt har förbättrats inom flera sektorer.

Avgörande för utvecklingen framåt är bland annat hur inflationen utvecklas. Sjunkande energipriser och minskade flaskhalsproblem dämpar inflationen. Samtidigt riskerar den underliggande inflationen att bita sig fast, om inflationsförväntningarna tillåts befästa på högre nivåer.

De höjningar som görs av styrräntor i många länder bedöms ändå dämpa inflationen också på sikt. Den finansiella oro som delvis följde av de snabba räntehöjningarna och som drabbade bland annat banksektorn tidigare under året, förefaller ha minskat den senaste tiden.

I Europa är utvecklingen heterogen. Inflationen i mars var cirka tre procent i Luxemburg och Spanien, medan den var över 20 procent i Ungern. BNP för det fjärde kvartalet för EU som helhet var oförändrad, jämfört med det föregående kvartalet. Greklands BNP växte med 1,4 procent medan BNP i Polen sjönk med 2,4 procent. När det gäller de större medlemsländerna växte Spanien och Frankrike marginellt, medan Italien och Tyskland noterade en fallande BNP. Minskande investeringar och fallande hushållskonsumtion drar ner tillväxten. Generellt är stämningläget bland hushåll och företag inom EU mindre pessimistiskt än för några månader sedan. Det beror bland annat på att en allvarlig energikris har kunnat undvikas. De sjunkande energipriserna dämpar inflationen, men givet en hög underliggande inflation och höga löneökningar väntas ECB höja sin styrränta ytterligare. Den ekonomiska utvecklingen väntas bli dämpad de kommande åren. När inflationen väl sjunker bedöms ECB i stället behöva sänka sin styrränta för att stötta den ekonomiska utvecklingen.

I USA var tillväxten förhållandevis hög under det andra halvåret 2022. I slutet av 2022 utvecklades dock såväl hushållskonsumtionen som investeringarna relativt svagt.

² Baserat på Konjunkturinstitutet (2023), ”Konjunkturläget Mars 2023”

Även om konsumentförtroendet är högre än under bottennivåerna år 2022 är det fortsatt förhållandevis svagt. Bedömare tror att höga räntor och en stigande arbetslöshet kommer att medföra en svag utveckling av konsumtionen i år och nästa år. Särskilt bostadsinvesteringarna väntas falla kraftigt till följd av de högre räntorna.

Arbetsmarknaden är fortsatt motståndskraftig, med hög sysselsättning och låg arbetslöshet. Men givet den höjda styrräntan väntas ekonomin växa långsammare än vanligt och arbetslösheten öka framöver. USA står också inför relativt stora politiska risker, kopplat till att landet är på väg att slå i sitt skuldtak.

I Kina dämpades tillväxten under det fjärde kvartalet 2022, till följd av nya nedstängningar. I slutet av året lades dock pandemipolitiken om och den strikta nolltoleranspolitiken avvecklades. Det bedöms leda till en snabbare ekonomisk återhämtning. Särskilt hushållens konsumtion, inte minst av tjänster, väntas driva tillväxten efter en lång period av att ha hållits tillbaka till följd av smittspridning och restriktioner.

Konjunkturen i Sverige

Sveriges ekonomi befinner sig i ett svårt läge. Vi är nu i en lågkonjunktur, med fallande BNP, samtidigt som inflationen fortsatt är hög. Inflationen väntas falla tillbaka, men är för helåret ändå för hög. Tillväxten väntas vara svag såväl i år som nästa år. Arbetsmarknaden har än så länge utvecklats relativt starkt, men kommer att försvagas framöver.

Inflationen i Sverige har, likt utvecklingen i många andra länder, flera bakomliggande orsaker. Under covid-19-pandemin uppstod en tydlig bristsituation för många varor. Det berodde bland annat på minskad produktion vid nedstängningar samt att det uppstod flaskhalsar i globala logistikkedjor. Pandemin medförde förändrade konsumtionsmönster, där efterfrågan på varor, i förhållande till tjänster, ökade. Det bedrevs också, på många håll i världen, en expansiv ekonomisk politik för att motverka konjunkturedgången. Fraktpriser och varupriser i producentled ökade kraftigt, vilket under 2022 började märkas också i konsumentled i Sverige. Utvecklingen förvärrades av Rysslands invasion av Ukraina i februari 2022, som ledde till högre priser på bland annat el, gas och livsmedel. Sedan dess har fraktpriser, energipriser och en del jordbruksprodukter minskat något. I kombination med att de svenska inflationsförväntningarna fortsatt är i linje med Riksbankens mål, att Riksbanken har höjt sin styrränta och att arbetsmarknadens parter har kommit överens om löneökningar som inte försvårar Riksbankens arbete, väntas detta leda till att inflationen nu sjunker tillbaka mot målet.

Den svenska tillväxten var negativ i slutet av 2022 och BNP väntas minska under 2023. Fallet drivs bland annat av en svag utveckling för hushållens konsumtion och investeringar. Inte minst inom byggindustrin och detaljhandeln är stämmningsläget dämpat. Hushållen fortsätter att pressas av en hög inflation, högre räntor och fallande reallöner. Blickar man framåt, mot nästa år, kan de relativt stora löneökningarna och en sjunkande inflation möjliggöra en ökad hushållskonsumtion.

Den offentliga konsumtionen i kommunsektorn ökade något i slutet av förra året, medan den minskade i staten. Strukturella orsaker, som exempelvis en åldrande befolkning och fler elever i skolan, sätter en trendmässig press uppåt på den offentliga konsumtionen. Även kommunsektorn sätts dock under press av den ekonomiska nedgången och den höga inflationen.

Investeringarna faller nu relativt kraftigt. Inte minst gäller detta bostadsinvesteringar. Även de kommersiella fastighetsbolagen väntas dra ner på sina investeringar. Investeringarna i industrin håller emot bättre, då resursutnyttjandet fortsatt är relativt högt. De offentliga investeringarna kommer framöver att drivas av insatser inom försvaret, digitaliseringen samt forskning och utveckling. Kommunsektorn har ett uppdämt investeringsbehov inom exempelvis VA-system, sjukhus och vårdcentraler, vilket bidrar till att upprätthålla nivån av offentliga investeringar framöver.

Tillväxten inom den svenska exportmarknaden väntas öka igen från och med det andra halvåret 2023. Det leder, med viss eftersläpning, till ökad export av såväl varor som tjänster. Bedömare väntar sig att det är just exporten som kommer att utgöra det största bidraget till svensk tillväxt under 2023 och 2024. Internationella investeringar i såväl klimatomställningen som uppbyggnaden av försvarsförmågan gynnar svensk industri.

Sammantaget väntas produktionen i det svenska näringslivet att minska något i år, bland annat drivet av en minskad efterfrågan från hushåll samt leveransproblem. Under kommande år väntas utvecklingen vända.

Läget på svensk arbetsmarknad

Svensk arbetsmarknad utmärks av en relativt hög sysselsättningsgrad, jämfört med andra länder i EU eller OECD. Inte minst sysselsättningsgraden bland kvinnor och äldre skiljer Sverige från många andra länder. Samtidigt är arbetslösheten klart högre än i många andra länder.

Sysselsättningen bland unga, vilken tenderar att vara konjunkturkänslig, minskade under andra halvåret 2022. Prognosmakare bedömer att arbetsmarknaden försvagas

under 2023, med såväl lägre sysselsättningsgrad som högre arbetslöshet. Förändringarna är inte enorma, men vad gäller arbetslösheten sker de från redan höga nivåer. Också utvecklingen på arbetsmarknaden väntas förbättras under nästa år, även om arbetslösheten på helårsbasis väntas bli högre år 2024 än år 2023.

De offentliga finanserna och reformutrymmet

Offentlig sektors finansiella sparande bedöms bli negativt såväl i år som nästa år. Konjunkturinstitutet bedömer att reformutrymmet de kommande åren är 25 miljarder kronor per år. Det strukturella sparandet väntas dock bli neutralt eller försiktigt positivt de kommande åren.

Sammanfattning

Svensk ekonomisk politik står inför en svår balansgång. Det finns många behov att möta, men samtidigt en risk för att en alltför expansiv finanspolitik förvärrar inflationsläget och tvingar Riksbanken till ytterligare räntehöjningar. Det är viktigt att värna långsiktigt sunda statsfinanser och det finanspolitiska ramverket, som under de senaste åren chockats av ett mycket stort antal tillfälliga insatser och extra ändringsbudgetar till följd av pandemin och Rysslands angrepp mot Ukraina. Det krävs därför att finanspolitiken förmår fokusera och prioritera på sådana åtgärder som stöttar konjunkturen och underlättar ansträngningarna att minska inflationen.

Det ekonomiska läget har flera följd effekter. Ett är att den svenska arbetsmarknaden försämras ytterligare, med en arbetslöshet som väntas överstiga 8 procent, detta i ett läge där Sverige redan i utgångsläget är ett av få länder med hög inflation, hög arbetslöshet och ändå många lediga platser, samtidigt. Ett annat är att kommuner och regioner efter ett antal år med relativt goda finanser kommer uppleva en kraftig försämring till följd av ökade kostnader, både till följd av inflationen – som också påverkar pensionsåtagandena – och till följd av den ökande arbetslösheten, och fallande skatteintäkter när konjunkturen vänder ner. En välfärdskris hotar därför i förlängningen av inflationskrisen.

Krisbekämpning – möt inflation och lågkonjunktur med lägre kostnadstryck och högre utbud

Att bedriva en ansvarsfull ekonomisk politik i tider av annalkande lågkonjunktur och hög inflation är en balansgång. Den ekonomiska politiken måste stå bakom, inte i vägen för, Riksbanken och dess arbete med att pressa tillbaka inflationen. Det kräver återhållsamhet och stramhet. Men det finns konstruktiva åtgärder som regeringen inte bara kan, utan borde, vidta för att stödja såväl konjunkturen som kampen mot inflationen.

Exempel på sådana åtgärder är reformer som avhjälper bristsituationer, där bristen leder till flaskhalsar och ökade priser. Ökad energibesparing avhjälper exempelvis bristsituationen på el och sparar därmed såväl på klimatet som på människors elräkningar. Andra exempel är reformer som sänker kostnadstrycket i näringslivet. Sänkta arbetsgivaravgifter, minskat regelkrångel, ökad konkurrens, lägre avgifter för tillsyn och tillstånd och snabbare tillståndsprocesser sänker kostnadstrycket samtidigt som det möjliggör ökad tillväxt. Regeringen gör tyvärr mycket lite av detta i sin vårändringsbudget.

Det är rätt och riktigt att regeringen inte vill hålla bensin på inflationsbrasan. Men det är olyckligt att man inte håller välgörande vatten på den.

Sänkta arbetsgivaravgifter

Konjunkturinstitutet har analyserat åtta olika finanspolitiska stimulansåtgärders effekt på såväl BNP som inflationen.³ De konstaterar att sänkta arbetsgivaravgifter är den enda analyserade åtgärden med potential att både stimulera ekonomin och sänka inflationstrycket. Denna effekt blir som starkast under antaganden om en aktiv penningpolitik och flexibla priser – antaganden som i nuvarande ekonomiska situation framstår som rimliga. De konstaterar bland annat följande:⁴

”Ett särskilt intressant instrument på inkomstsidan är arbetsgivaravgifterna, som har en negativ inflationsimpuls. Anledningen till att inflationen minskar är att kostnaderna för företagen blir lägre, vilket gör att de väljer att sänka sina priser, allt annat lika. Det innebär att företagens försäljning, och därmed BNP, ökar, samtidigt som inflationen minskar. I det läge som svensk ekonomi befinner sig i just nu, med mycket hög inflation och låg tillväxt, är denna kombination av effekter den mest önskvärda.”

I en tid då inflationen är hög och arbetslösheten förväntas stiga är det uppseendeväckande att regeringen, så sent som i april i år, valde att låta sänkningen av

³ Almerud, Jakob (2022), ”Finanspolitikens effekt på inflationen – ett allmän-jämviktsperspektiv”, KI-Kommentar, tillgänglig via <www.konj.se> [2023-03-10]

⁴ Ibid., s. 8

arbetsgivaravgiften för unga löpa ut. Det innebär i storleksordningen drygt 6 miljarder kronor i höjda arbetsgivaravgifter för arbetsgivare. En anställd ungdom, med en lön på 25 000 kronor i månaden, har nu blivit cirka 3 000 kronor dyrare per månad.

Den bransch som anställer flest ungdomar är handeln.⁵ Det vanligaste yrket för ungdomar är butikspersonal. Att sänka kostnaderna för att anställa unga kan därför antas vara ett bra sätt att såväl stimulera ekonomin som att lätta på kostnadstrycket i några av de branscher som nu präglas av stora och snabba prishöjningar, som exempelvis dagligvaruhandeln.

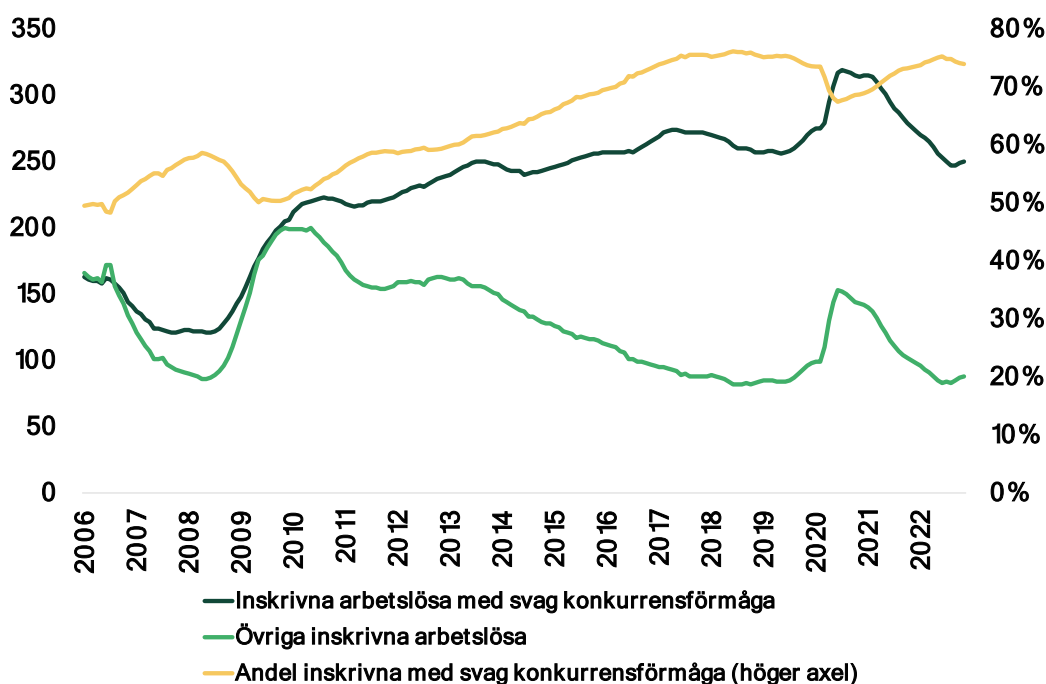
Centerpartiet anser därför att de nedsatta arbetsgivaravgifterna för ungdomar borde ha förlängts, och gällt under hela år 2023.

Utanförskapet har ändrat karaktär de senaste decennierna. Det har fokuserats och fördjupats. Tre fjärdedelar av de inskrivna arbetslösa tillhör grupper med så kallad svag konkurrensförmåga där gruppen utomeuropeiskt födda numera är de som stängs ute av tudelningen på arbetsmarknaden och idag utgör 60 procent av totalen.⁶

⁵ SCB (2023), "Anställda 16-64 år i riket efter yrke (3-siffrig SSK 2012), näringsgren SNI2007 (grov nivå), ålder och kön. Ny tidsserie. År 2019 - 2021", databas, [2023-03-10]. Avser åldrarna 16-24 år och år 2021.

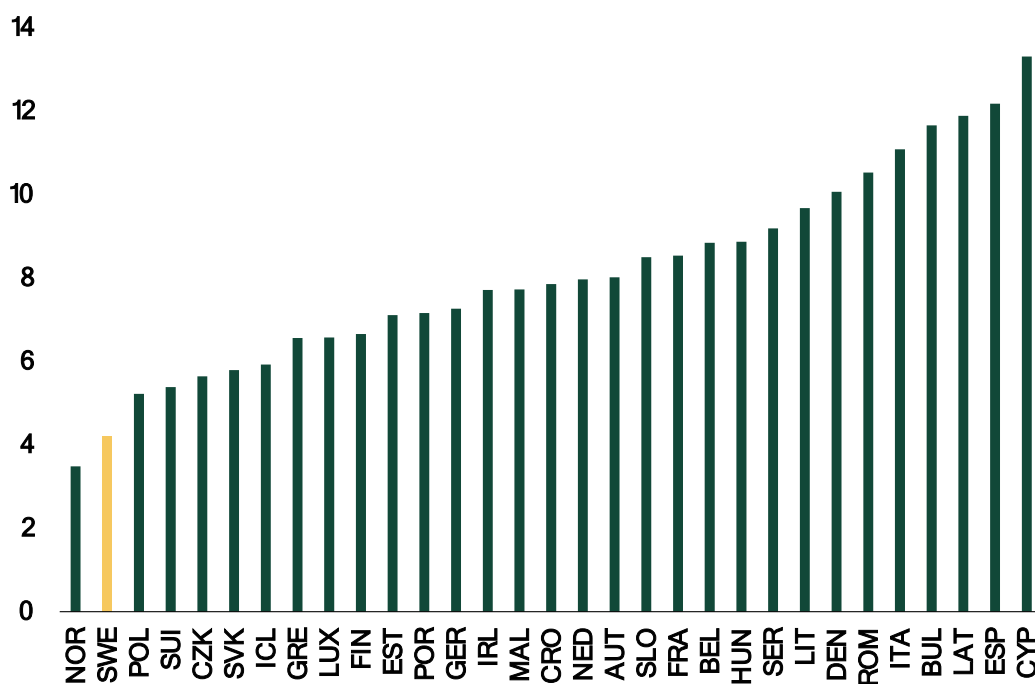
⁶ Arbetsförmedlingen (2022), "Arbetsmarknadsutsikterna hösten 2022 – Utvecklingen på arbetsmarknaden 2022–2024", Arbetsförmedlingens analys, 2022:18

Diagram 1. Antal och andel inskrivna hos Arbetsförmedlingen, tusentals personer respektive procent

Samtidigt har Sverige en mycket låg andel så kallade enkla jobb – jobb utan höga krav på utbildning och erfarenhet – jämfört med andra länder i EU. Jobb utan höga krav på tidigare erfarenhet eller utbildning är vad många människor med svag konkurrensförmåga kan antas behöva, för att få in en fot på arbetsmarknaden.

Diagram 2. Andel enkla jobb, procent av total sysselsättning

En orsak till bristen på enkla jobb är höga lägstalöner och höga skatter på att anställa. Idag finns det anställningsstöd för arbetsgivare som anställer personer som står långt från arbetsmarknaden. Vissa av dessa anställningsstöd fyller en viktig funktion. Särskilt gäller detta anställningsstöd som, likt nystartsjobb, är förhållandevis kraftfulla, väl riktade och innebär sysselsättning som i hög grad liknar en reguljär anställning. Anställningsstöden har dock ett antal problem. Ett av de viktigaste är att de är tillfälliga. Det gör att personer som står långt från arbetsmarknaden bara kan konkurrera om existerande jobb; det skapar inte förutsättningar för att nya branscher med enklare jobb ska kunna växa fram.

Det finns grupper som har mer långvariga svårigheter att etablera sig på arbetsmarknaden och som av olika skäl inte kan förväntas öka sin produktivitet nämnvärt över tid. För dessa personer innebär stöden tidsbegränsning en risk för att de ska slussas fram och tillbaka mellan olika typer av åtgärder.

Dagens stöd riskerar också att vara stigmatiserande och fungera som en negativ signal för potentiella arbetsgivare om att den arbetssökande är i behov av särskilt stöd.

Det finns alltså starka argument som talar för att det behöver genomföras generella åtgärder, som mer långsiktigt stöttar människor med låg produktivitet och möjliggör skapandet av nya typer av så kallade enkla jobb.

Centerpartiet föreslår därför att arbetsgivaravgiften sänks för låga löner. Specifikt bör de halveras för heltidsjusterade månadslöner på upp till och med 22 000 kronor i månaden. Nedsättningen bör fasas ut i intervallet 22 000–25 000 kronor per månad, för att vara helt utfasad vid månadslöner som överstiger 25 000 kronor.

Att nedsättningen baseras på heltidsjusterade löner – en person som arbetar 50 procent till en lön på 15 000 kronor har en heltidsjusterad månadslön på 30 000 kronor – innebär att nedsättningen inte premierar deltidsarbete.

Förslaget har ett antal tydliga fördelar. Sänkningen fokuserar på de som behöver stöd, då låg lön är en god approximation av låg produktivitet. För personer som bara behöver få in en fot på arbetsmarknaden fasas nedsättningen ut när de får högre lön. Samtidigt är stödet permanent för de personer som behöver ett mer långsiktigt stöd, eftersom det inte finns någon tidsgräns.

Sänkningen stöttar branscher som erbjuder människor låga trösklar till svensk arbetsmarknad. Men den skapar också förutsättningar för att nya branscher kan uppstå, där jobb som idag är för dyra kan skapas. Sänkningen är långsiktig och ger därmed större förutsättningar för att fler enkla jobb skapas jämfört med dagens anställningsstöd, som är tidsbegränsade.

Förslaget om sänkta arbetsgivaravgifter för låga löner förväntas kunna införas 2024. Nedsättningen beräknas leda till drygt sex miljarder kronor i lägre skatteintäkter per år.

Ett annat sätt att öppna upp arbetsmarknaden för de som idag står utanför är att skapa en ny form av anställning. Centerpartiet var, inom ramen för det så kallade januariavtalet, drivande i införandet av etableringsjobb. Etableringsjobb möjliggör för företag att anställa nyanlända och långtidsarbetslösa till en låg kostnad under två år. Företag som saknar kollektivavtal, ofta små företag som spelar en viktig roll för att utsatta på arbetsmarknaden ska få sitt första jobb, är dock uteslutna från den nya anställningsformen. För att möjliggöra för fler småföretag att bidra till jobbskapandet för nyanlända och långtidsarbetslösa vill Centerpartiet att etableringsjobben breddas. Eftersom små företag står för huvuddelen av alla nyskapade jobb är potentialen stor för en sådan åtgärd, samtidigt som den netto kostar lite, då personer som omfattas går från mer kostsamma bidrag.

Återupprättad arbetslinje

En bärande del av en liberal ekonomisk politik är att det ska löna sig att arbeta. Den höga inflationen innebär att riksnormen i försörjningsstödet, garantipensionen och ett antal andra stöd har räknats upp kraftigt, i nominella termer. Ökningarna har varit klart större än vad lönerna har ökat. Det innebär att det idag lönar sig sämre, inom vissa trygghetssystem, att gå från bidrag till arbete. Regeringen har samtidigt permanentat de högre nivåerna inom arbetslöshetsförsäkringen som tillkom under pandemin, samtidigt som man höjt arbetsgivaravgifterna kraftigt. Detta är inte en rimlig prioritering.

Centerpartiet står bakom att det grundläggande ekonomiska skyddsnätet är prisindexerat. Men i tider av hög inflation ökar behovet av åtgärder som säkerställer att inte arbetslinjen undergrävs. Centerpartiet anser till exempel att jobbstimulansen i försörjningsstödet, som gör det mer lönsamt för den som går från bidrag till jobb, bör fördubblas. Vi förhandlade under år 2022 fram en sådan fördubbling, men varken Socialdemokraterna eller den nya regeringen har genomfört den, trots att resurser har avsatts. Det är anmärkningsvärt.

I en rapport från Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen (IAF) riktas allvarlig kritik mot att Arbetsförmedlingen inte i tillräcklig grad följer aktuella bestämmelser om att arbetssökande över tid ska vidga sitt geografiska sökområde.⁷ För Centerpartiet är det en självklar utgångspunkt att människor ska förväntas flytta dit jobben finns också i tider när de kanske inte finns i våra storstäder. I synnerhet som det i många delar av

⁷ IAF (2023), "Hur arbetar Arbetsförmedlingen med geografiskt och yrkesmässigt sökområde? – Vidgar de arbetssökande sitt sökområde?", Rapport 2023:2, Dnr: IAF 2020/116

Norrland idag finns ett stort av både kvalificerad och okvalificerad arbetskraft för att genomföra den gröna industrialisering i fossilfri produktion, där investeringsviljan är stor till följd av gynnsamma förutsättningar, bland annat med närhet till naturresurser samt existerande och potentiella energikällor.

Historiskt har det ställts krav och erbjudits möjligheter att flytta från landsbygden till städerna; från norr till söder. Då är det en rättvisefråga att motsvarande krav ställs, även om flyttlassen nu måste gå åt andra hållet. För att möjliggöra en fokuserad satsning på att komma tillrätta med Arbetsförmedlingens kontrollarbete i dessa avseenden anser Centerpartiet att myndigheten bör tillföras 20 miljoner kronor per år.

Centerpartiet anser också att arbetslöshetsförsäkringen bör reformeras. På kort och medellång sikt bör det ske en symmetrisk och snabb avtrappning, från ett relativt högt tak. På längre sikt bör försäkringen baseras på inkomster. Regeringen bedömer själva, i budgetpropositionen för år 2023, effekten av sin politik som följer:

”De bedömningsbara reformer i denna proposition som föreslås och aviseras för att genomföras 2023 bedöms emellertid på lång sikt minska sysselsättningen och antalet arbetade timmar, samtidigt som arbetslösheten ökar. Detta är en följd av att de negativa effekterna för sysselsättningen och arbetslösheten av att bibehålla dagens nivå på arbetslöshetsersättningen bedöms vara större än de samlade positiva effekterna av övriga reformer.”⁸

Konjunkturinstitutet konstaterar följande:

”Höjningen av taket och grundnivån i arbetslöshetsersättningen gör att det ekonomiska utbytet av att vara arbetslös jämfört med att arbeta ökar, vilket i sin tur bedöms leda till en ökad arbetslöshet och minskad sysselsättning på sikt.”⁹

Att möta inledningen av en lågkonjunktur med åtgärder som gör det dyrare att anställa, mindre lönsamt att arbeta och som höjer kostnadstrycket för företag är inte lämpligt.

Centerpartiet anser att ersättningsnivåerna utifrån dagens system bör reformeras i enlighet med följande förslag till modell:

⁸ Prop. 2022/23:1, s. 31

⁹ Konjunkturinstitutet (2022), ”Konjunkturläget December 2022”, s. 33

Tabell 2. Föreslagna ersättningsnivåer inom arbetslöshetsförsäkringen

Period	Ersättningsgrad	Tak	Golv	Lönetak
0-100	80%	1 090	500	30 000
101-200	70%	950	440	29 857
201-300	65%	890	410	30 123
301-800	60%	820	380	30 067

Med Centerpartiets förslag kombineras ett relativt högt lönetak med en förhållandevis snabb och symmetrisk avtrappning. Det införs också en bortre tidsgräns för aktivitetsstöd på tre år. Arbetslöshetsförsäkringen blir på detta sätt en trygg omställningsförsäkring som bidrar till såväl ökad trygghet som minskad arbetslöshet.

Det är också centralt att Sverige, i ett läge där vi parallellt med hög arbetslöshet har ett mycket stort antal lediga platser, säkerställer att matchningen fungerar bättre. De resurser som det offentliga lägger på matchning, inte minst via Arbetsförmedlingen, måste användas effektivt, på åtgärder anpassade efter den arbetslösa individen och företagets behov – inte efter myndigheternas behov. För det ändamålet har det visat sig särskilt effektivt med matchningstjänster, där insatser ges av fristående arbetsförmedlare som belönas efter hur väl de förmår att sätta arbetslösa i arbete, med särskilt hög ersättning för de aktörer som lyckas flytta de som är längst från arbetsmarknaden in i varaktigt arbete. Trots att vidareutvecklingen av dessa matchningstjänster på olika sätt blockerats politiskt och administrativt, har de som fått dessa matchningstjänster i mycket högre grad kommit arbete än övriga som fått hjälp av Arbetsförmedlingen, med över hälften i arbete. Det är därför olyckligt att regeringen inte förmått att prioritera resurserna inom Arbetsförmedlingen bättre, än att bara en bråkdel av de arbetslösa får chansen att ta del av dessa matchningstjänster som ger högre chanser till jobb. Arbetsförmedlingen bör därför fördela en mycket större andel av resurserna till matchningstjänster, generellt och inom de arbetsmarknadspolitiska programmen. Belöningsystemen till utförare av matchningstjänster bör också i mycket högre grad vridas mot att belöna framgångsrik övergång till jobb för de som står längst från arbetsmarknaden.

Minskad regelbörda

Regelbördan kostar svenska företag tiotals, möjligen hundratals, miljarder kronor om året.¹⁰ Det är tid och resurser som hade kunnat användas till produktivt arbete och investeringar. Såväl nya som existerande lagar och regler måste därför prövas noggrant,

¹⁰ Tillväxtverket (2022), ”Metoder för att möjliggöra uppföljning av regeringens kostnadsmål för förenklingspolitiken”, Dnr Å 2022–2109 och Svenskt Näringsliv (2022), ”Lätta på regelbördan – Så kan lägre regelkostnader för företagen ge ökad tillväxt och lägre arbetslöshet”, Maj 2022.

i syfte att kunna garantera att de mål som reglerna ämnar uppnå är värt kostnaden och att sättet som målet nås på är kostnadseffektivt.

Regelrådet har en för svag roll, med för få verktyg, för att begränsa en växande regelbörda. För att kontinuerligt kunna granska regelbördan för svenska företag anser Centerpartiet att regelrådet bör bli en egen myndighet, med egna utredningsresurser.

Det finns också färdigutredda förslag om förenklingar för enskilda näringsidkare.¹¹ Centerpartiet anser att sådana förenklingar bör genomföras på det sätt som föreslås i det särskilda yttrande som ett antal av experterna i utredningen författat.

Centerpartiet vill på sikt också införa av en ny företagsform för mikroföretag, som gör det möjligt att enkelt pröva sin affärsidé. Det kan vara en nyanländ företagare som inte hunnit sätta sig in i den svenska skattebyråkratin, eller personer som vill vara egna företagare på digitala plattformar. Gemensamt för många mikroföretagare att de vill ha möjlighet att arbeta ihop till samma sociala förmåner som anställa, vilket är svårt för egenföretagare. Förslaget för mikroföretag är tänkt att lösa dessa problem genom att skapa en enklare, men inte lägre, beskattning som schablonmässigt baseras på företagets omsättning.

Ökad konkurrens

En väl fungerande konkurrens säkerställer att priser dämpas till förmån för ett ökat mervärde för konsumenter. I tider av ett ökat kostnadstryck och hög inflation är det av största vikt att konkurrensen på viktiga marknader upprätthålls och, där så är möjligt, förstärks.

Centerpartiet anser att Konkurrensverket bör ges ett betydande resurstillskott för att förstärka sitt arbete med konkurrenstillsyn. Också andra myndigheter bidrar med värdefulla analyser av konkurrensförhållandena på ett antal viktiga marknader. Inte minst Konjunkturinstitutet har den senaste tiden analyserat exempelvis om svenska företags prisökningar har motiveras av förhöjda kostnader.¹² Värdet av den typen av analyser har ökat.

Sverige har haft en exceptionellt snabb prisutveckling på baslivsmedel under det senaste året. Samtidigt har vi en mycket hög koncentration av aktörer i dagligvaruhandeln, i både detaljhandelsledet och i synnerhet grossistledet, i många stycken närmast ett oligopol. Sammantaget gör det att Sverige sticker ut jämfört med många grannländer och jämförbara ekonomier i Europa. Det är därför särskilt angeläget

¹¹ SOU 2020:50

¹² Konjunkturinstitutet (2022), ”Prissättning hos svenska företag under 2022”, *Specialstudier*, tillgänglig via <www.konj.se> [2023-03-10]

att Konkurrensverket får ett uppdrag att skyndsamt inleda en intensiv och fortlöpande granskning av konkurrensen i dagligvaruhandeln.

Centerpartiet anser därutöver att Konjunkturinstitutet borde tillföras mer resurser än vad regeringen föreslår, för att ytterligare kunna förstärka sin analyskapacitet.

När det gäller konkurrensen inom dagligvaruhandeln konstaterades det också i en rapport från år 2018 att det finns ”en klar förbättringspotential vad gäller kommunernas arbete med att tillse en effektiv konkurrens i samband med planläggning av bostads- och handelsområden”.¹³ För att möjliggöra för kommunerna att ta fram strategier som möjliggör ett mer konkurrensfrämjande arbetssätt vid planering och marktilldelning anser Centerpartiet att Länsstyrelserna bör ges i uppdrag att hjälpa kommunerna i detta arbete och sprida goda exempel.

¹³ Konkurrensverket (2018), ”Konkurrensen i livsmedelskedjan”, *Konkurrensverkets rapportserie*, 2018:4

Stärk de mest utsatta

Finanspolitiken kan inte kompensera alla för allt som har blivit dyrare. Det är ofrånkomligt att vi alla, som land, kommer att bli fattigare under en period. Det politiken kan och bör göra är dock två saker. För det första måste den ekonomiska politiken dämpa konjunkturfallet med åtgärder som inte spär på inflationen ytterligare. För det andra måste den ekonomiska politiken säkerställa att ingen enskild grupp, bransch eller region får bära en oproportionerligt stor del av den börda som en lågkonjunktur medför.

Förstärkt och förlängt tilläggsbidrag inom bostadsbidraget

Centerpartiet välkomnar regeringens besked om att förlänga och förstärka det så kallade tilläggsbidraget inom bostadsbidraget. Inte minst barnfamiljer med låga inkomster har drabbats hårt av de stigande priserna. Att förstärka bostadsbidraget är ett rimligt och träffsäkert sätt att mildra effekterna för de som har det sämst ställt. Det kräver att det tillfälligt högre bostadsbidraget inte räknas av fullt ut mot eventuellt försörjningsstöd. Centerpartiet anser att regeringen skyndsamt bör återkomma med förändringar av bostadsbidraget, bland annat månadsvis avstämning, som minskar risken för återkrav.

Förstärkt civilsamhälle

I tider av fallande löner, ökande arbetslöshet och stigande priser vänder sig allt fler till olika typer av civilsamhällesorganisationer. Det är det ekonomiska biståndet som ska säkerställa att alla människor i Sverige har en dräglig ekonomisk tillvaro. Men många är omedvetna om vilka rättigheter de har och drar sig för att söka bidrag från det offentliga. Civilsamhällesorganisationer fyller en viktig roll, dels direkt genom stöd och möjlighet att till exempel köpa rabatterade produkter, dels indirekt som lots till offentliga stöd. Centerpartiet anser att stödet till civilsamhällesorganisationer som arbetar med människor och familjer som har ekonomiska svårigheter borde ha utökats med 150 miljoner kronor i år.

Civilsamhället bidrar också mycket brett i det viktiga sociala arbetet. Det är civilsamhällesorganisationer som bemannar stödlinjer för våldsutsatta, det är civilsamhället som erbjuder ukrainska flyktingar svenskundervisning och det är civilsamhället som erbjuder barn och unga som lever i ekonomisk utsatthet meningsfulla fritidsaktiviteter. Civilsamhället är avgörande för att förbättra integrationen, öka tryggheten och minska risken för att ungdomar på glid ska hamna i kriminalitet. Då trycket är mycket högt på civilsamhället, till följd av det pressade ekonomiska läget och behovet att hjälpa flyktingar från Ukraina anser Centerpartiet att

ytterligare 50 miljoner behöver anslås för dessa ändamål. Sammanlagt skulle resurserna till civilsamhället då ökas med 200 miljoner kronor.

Förstärkt underhållsstöd

Ensamstående föräldrar, särskilt ensamstående kvinnor, är överrepresenterade bland de som har en låg ekonomisk standard. Deras utsatthet kan väntas öka, i tider av hög inflation. Bland de som drabbas hårdast är de mer än 100 000 personer, varav 84 procent är kvinnor, som mottar underhållsstöd. För att stärka ensamstående föräldrars ekonomiska situation anser Centerpartiet att underhållsstödet bör höjas med 100 kronor per månad. Detta borde ha genomförts i regeringens vårändringsbudget, vilket hade inneburit ökade utgifter med 217 miljoner kronor. Centerpartiet anser att underhållsstödet bör höjas kommande år. Det väntas medföra ökade utgifter om 433 miljoner kronor per år.

Ökad konkurrens för lägre priser

Priset på livsmedel har stigit med 20 procent det senaste året. Det sätter stor press på många hushåll. För att undvika en ökad ekonomisk utsatthet, inklusive barn som växer upp i familjer med mycket små marginaler, finns en lång rad saker som politiken måste göra. Det viktigaste – den enskilt mest betydande riskfaktorn för ekonomisk utsatthet – är att säkerställa att alla som kan arbeta får arbeta. I befolkningen som helhet är det knappt fem procent som lever med så kallad låg inkomststandard. Bland de som bor i hushåll där ingen arbetar lever mer än var fjärde med låg inkomststandard. Politiken måste säkerställa att det finns trygghetssystem som erbjuder en rimlig ekonomisk grundtrygghet, exempelvis genom höjt bostadsbidrag och underhållsstöd.

Politiken måste också bidra till att inflationen minskar. Det går inte att höja löner och bidrag brett, för att försöka komma ikapp och kompensera för inflationen fullt ut. Det riskerar i stället att leda till en ond spiral av ännu högre inflation. En av de enskilt viktigaste åtgärderna för att dämpa inflationen, och se till att pengarna räcker till mer, är att säkerställa en välfungerande konkurrens på stora och viktiga marknader.

Centerpartiet anser att det är olyckligt att regeringen inte föreslår ordentligt förstärkta resurser till Konkurrensverket och Konjunkturinstitutet. Det är två myndigheter som bidrar med värdefull tillsyn och analys. Utöver förstärkningar av dessa myndigheter bör också länsstyrelserna tillföras 5 miljoner kronor, för att stödja kommunerna i arbetet med att underlätta ökad etablering av butiker. Till detta främjandeuppdrag bör det också tillföras 30 miljoner kronor för att stötta kommuner med eventuella merkostnader som uppdaterade detaljplaner och liknande kan medföra.

Detta är förslag som ligger i linje med vad Konkurrensverket rekommenderade vid sin senaste granskning av livsmedelskedjan.¹⁴

Statsbidrag för fördyring av skolmat

Det rapporteras om hur allt fler barn äter allt mer skolmat. Inte minst på fredagar, måndagar och i anslutning till lov. Det är ett problem i sig, och sätter fingret på en ökad ekonomisk utsatthet bland barnfamiljer. Men den ökade mängden skolmat, i kombination med kraftigt höjda inköspriser, sätter också stor ekonomisk press många kommuner. Fördyringar av skolmat får inte tillåtas leda till att skolans kärnverksamhet blir lidande, genom att personal sägs upp. Inte heller får de ökade kostnaderna leda till att kvaliteten på maten sänks. För att bidra till att lätta det ekonomiska trycket på kommunerna, och möjliggöra för barn att få en tillräcklig mängd näringsriktig kost anser Centerpartiet att regeringen borde ha tillfört kommunsektorn 200 miljoner kronor i generella statsbidrag i vårändringsbudgeten. Centerpartiet anser att sådana höjda generella statsbidrag kommer att behövas också framgent, varför vi ämnar föreslå höjda generella statsbidrag med 500 miljoner kronor per år från och med år 2024.

¹⁴ Konkurrensverket (2018), "Konkurrensen i livsmedelskedjan", Rapport 2018:4

Skolan behöver förstärkning för att klara sitt kärnuppdrag – vi måste möta den akuta skolkrisen

Rektorer runt om i Sverige står inför kraftiga besparingar på sina skolor. Bristen på skolsatsningar i regeringens budget riskerar att leda till uppsägningar och nedläggningar av skolor – i en tid då behovet av investeringar i skolan är stort. Konsekvenserna kan bli långtgående. Det drabbar inte minst eleverna, och särskilt elever som är i behov av särskilt stöd. Samtidigt råder det stor brist på behöriga lärare, vilket särskilt drabbar orter utanför universitetsstäderna. Dessutom riskerar ett antal mindre skolor att läggas ned. För en hårt prövad skola utgör dagens situation ett slags nödläge som måste mötas med kraftfulla åtgärder innan det är försent.

Svensk skola står inför många och stora utmaningar. Drygt var fjärde elev hade inte uppnått kunskapsmålen i ett eller flera ämnen våren 2022, och saknade därmed fullständiga betyg. Var fjärde gymnasieelev hoppar av skolan helt och hållet eller lämnar den med stora luckor i betyget. Att gå ut grundskolan med fullständiga betyg är en stark skyddsfaktor mot utanförskap och psykosociala problem, medan bristande skolgång är en riskfaktor för att hamna i brottslighet. Elevers bakgrund och bostadsadress spelar allt större roll för skolresultatet. Likvärdigheten i skolan har minskat. Det kompensatoriska uppdraget behöver därför förstärkas och vi behöver kraftsamla för att stötta skolan i sitt kärnuppdrag. Skolan måste hela tiden arbeta för att möta varje elevs behov i klassrummet, oavsett om eleven har svårt att nå målen eller enkelt för sig och behöver fler utmaningar. För att lärarna ska kunna fokusera på just det, så krävs arbetsro och ett långsiktigt arbete i att stärka skolans kärnuppdrag. Trots sina utmaningar står svensk skola fortsatt stark och det finns många framgångssagor. Lärare gör skillnad i klassrummet och elever gör klassresor – varje läsår och varje dag. Det är förutsättningarna för just det som vi behöver stärka såväl på kort som på lång sikt.

Lärarmiljard för att stoppa uppsägningarna av behöriga lärare

För att hela landet ska leva måste det finnas bra skolor i hela landet. Det är centralt för Centerpartiet att skapa förutsättningar för en mångfald av skolhuvudmän och att även små skolor ska kunna bedriva undervisning. Det är inte minst viktigt för en livskraftig landsbygd. För att en skola ska kunna leva upp till Skollagens kvalitetskrav och få en ekonomi som går runt behöver en skolenhet ha cirka 500 elever. En genomsnittsskola har ungefär 250 elever. Dagens resursfördelningssystem driver på för allt större skolenheter. Det fungerar inte och det behöver göras om i grunden. Den som tar mest ansvar måste också få mest betalt. Det borde vara självklart att med större

ansvar följer också en större budget. Men vi kan inte vänta på att regeringen ska utreda en ny resursfördelningsmodell utan vi behöver agera nu för att förhindra att små skolor läggs ner och att lärare sägs upp i en tuff ekonomisk tid.

För att börja åtgärda detta nödläge och för att möta den omedelbara skolkrisen behöver en lärarmiljard – en miljard kronor som tillförs till de skolor som givet sina socioekonomiska förutsättningar har tagit störst ansvar för att anställa behöriga lärare. Behöriga lärare är dyrare och i en tid där många skolor riskerar att få säga upp lärare på grund av höga kostnader ska det självklart inte vara en nackdel att ha anställt behöriga lärare. Lärarmiljarden bör viktas efter skolors förutsättningar, vad gäller exempelvis elevsammansättning och geografi, och nycklas ut automatiskt, utan ansökningsförfarande.

Räddningspaket för att undvika nedläggning av små skolor

Vi ser också att allt fler små skolor läggs ner runt om i landet, när kommuner vill spara pengar eller när kraven för att driva skola blir för stora. Fristående initiativ kan vara räddningen för många små skolor när det offentliga lägger ner. Men det ska inte heller vara så att kommuner stänger små skolor för att det är för besvärligt att ha dem kvar. Därför anser Centerpartiet att ett särskilt stöd till små skolor, på 300 miljoner kronor, borde införas. De små skolorna har oftast de svåraste ekonomiska förutsättningarna och många kommuner håller därför på att stänga ner små skolor. Stödet bör betalas ut automatiskt baserat på antal elever i skolor med färre än 100 elever.

Uppdrag till Skolverket att analysera klasstorlekar

Mycket pekar på att klasstorlekarna ökar, i stället för att minska. Mindre klasser kan skapa förutsättningar för bättre studiero. Ju fler elever i klassrummet, desto svårare blir det att inkludera alla elever och ge utrymme för extra anpassningar. Att ansvara för stora klasser kan också medföra högre arbetsbelastning och stress för lärarna. Att anpassa klasstorlekarna efter elevernas behov kan därför vara en viktig åtgärd för att skapa en bättre arbetsmiljö och stärka läraryrkets attraktivitet. Centerpartiet vill därför att Skolverket får i uppdrag att kartlägga och analysera klasstorlekarna i grund- och gymnasieskolan, med utgångspunkt i elevernas särskilda behov. Ett sådant uppdrag bör medföra ökade resurser till Skolverket om 5 miljoner kronor år 2024.

Nationellt frånvaroregister

Det finns tecken på att skolfrånvaron ökar och kryper allt längre ner i åldrarna. Enligt Specialpedagogiska skolmyndigheten (SPSM) ökar frånvaron både i grundskola och gymnasium. Skolfrånvaro är ingen ny företeelse, men den får alltmer långtgående

konsekvenser både för individen och samhället, då det blir allt svårare att etablera sig på arbetsmarknaden utan gymnasieutbildning. Bakom varje elevs frånvaro döljer sig olika orsaker till frånvaron. Elever med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF) är en sårbar grupp som utgör en stor andel av eleverna med hög frånvaro. För att minska risken att elever är frånvarande från skolan är det viktigt att skolan agerar och skapar en anpassad skolmiljö. I samband med lov riskerar också elevfrånvaron att öka, där hedersrelaterat våld och förtryck är en av orsakerna.

Skolverket har tidigare utrett möjligheten att införa ett nationellt frånvaroregister. Det är nu dags att det genomförs, för att garantera alla elevers rätt till skolgång och för att förbättra kunskapen om frånvarons omfattning nationellt. Det är en investering som vi måste göra för såväl individen som för samhället. Ett sådant register motiverar en höjning av anslaget till Skolverket med 5 miljoner kronor per år, från och med år 2024.

Kvalitetssäkrade läromedel

Nästan var femte lärare saknar nödvändiga läromedel. Skolor sparar in på läromedel och lärare tvingas skapa egna läromedel. Det tar enormt mycket tid i anspråk och ingår inte i lärarnas kärnuppslag. Sveriges tre storstäder lägger bara hälften så mycket pengar på läromedel jämfört med Finland, visar en undersökning av Läromedelsföretagen. Rätten till läromedel är inte reglerad idag. Läromedelsutredningen pekade på betydelsen av läromedel för en likvärdig skola. Välstrukturerade läromedel kan underlätta lärarens arbete, särskilt om läraren saknar utbildning eller har begränsad erfarenhet. Det kan mildra konsekvenserna av lärarbristen.

Regeringen har föreslagit riktade statsbidrag på läromedel och vill sträva mot principen om en lärobok per elev och ämne. Att ge riktade statsbidrag som ska sökas och administreras av skolorna, utan att reglera rätten eller säkerställa kvaliteten i läromedel, kommer inte leda till likvärdig tillgång till läromedel. Centerpartiet vill därför reglera rätten till läromedel och samtidigt ge Skolverket i uppdrag att införa en centralt samordnad granskning av läromedel till stöd för lärare. Det är viktigt för att säkra kvalitet och i vilken mån de speglar läroplanen samt beaktar jämställdhetsaspekter. Vi vill också att kravet på digitala lärverktyg i lågstadiet hävs, då det saknas stöd i forskning om hur det påverkar kunskapsinhämtningen för yngre elever. Detta medför behov av ökade resurser till Skolverket om 5 miljoner kronor per år från och med år 2024.

Branschskolor – en underutnyttjad resurs

En viktig del i att säkra kompetensförsörjningen för företag är att det finns olika alternativ för att kunna byta yrkesbana under karriären. Branschskolor är ett sådant

alternativ, som med rätt förutsättningar kan underlätta företagens kompetenshöjning genom att efterfrågade utbildningar tillgängliggörs. Branschskolor kompletterar elevers utbildning för att få specialiserade elever, även om det inte finns möjlighet till specialistutbildningar lokalt. På så sätt kan fler skolor erbjuda utbildningar som de annars inte hade kunnat bedriva. Alla branschskolor erbjuder utbildning inom just bristyrken.

Fack och arbetsgivare är tydliga med att branschskolorna behövs. Att regeringen nu lägger ner en hel satsning på relevanta utbildningar, som dessutom på många områden varit framgångsrika, är olyckligt. Enskilda inriktningar kanske inte ska fortsätta, men andra behöver utvecklas. Branschskolorna förtjänar att utvecklas och spridas. Centerpartiet anser att det borde ha avsatts 20 miljoner kronor för detta i vårändringsbudgeten. Av samma anledning bör det avsättas 20 miljoner kronor per år från och med år 2024.

Fler platser på yrkeshögskolan och yrkesvux

Yrkeshögskolan (YH) är en avancerad yrkesutbildning i bristyrken och företagande och är en av svensk arbetsmarknads mest framgångsrika projekt, med stora samhällsekonomiska vinster. Men YH behöver skalas upp, särskilt mot bakgrund av den ekonomiska utvecklingen. Den typ av utbildning som bedrivs inom YH är en lika naturlig och viktig del av det svenska utbildningssystemet som exempelvis högskolor och universitet. YH behöver också stärka samverkan med det lokala- och regionala näringslivet. YH lider också av att det inte är permanenta utbildningar, utan projektanslag, som gör att anordnarna inte får långsiktighet i sin verksamhet. Centerpartiet föreslår därför att medlen till Yrkeshögskolan höjs och i så hög grad som möjligt permanentas. I regeringens förslag till vårändringsbudget sänks i stället anslagen jämfört med anslagsnivåerna för år 2022.

Även yrkesvux behöver få sina resurser tryggade över flera år för att bättre kunna planera utbildningar och spegla behovet på arbetsmarknaden. Det digitala utbudet behöver också öka för att bättre möta arbetsmarknadens efterfrågan på kompetens inom IT-relaterade ämnen. Centerpartiet anser att vårändringsbudgeten borde ha innehållit satsningar om 819 miljoner kronor – 100 miljoner kronor mer än vad som faktiskt presenterades – samt att samma summa bör tillföras från och med år 2024. Regeringens förstärkning innebär fortsatt att anslagen till YH och yrkesvux år 2023 är lägre än de var år 2022, vilket är svårmotiverat givet det ekonomiska läget.

Fler utbildningsplatser för ökad omställning

I samband med den historiska reformeringen av arbetsrätten och omställningen, som Centerpartiet förhandlade fram och som arbetsmarknadens parter genomförde, infördes ett omställningsstudiestöd. Syftet med stödet är att möjliggöra omskolning och vidareutbildning, så att fler människor ska ges en bättre chans att utvecklas och fortsätta att vara attraktiva på arbetsmarknaden. Stödet är relevant och viktigt, inte minst i tider av lågkonjunktur, strukturomvandling och snabb teknisk utveckling. Det är uppenbart att i ett land som Sverige, där kompetensbristen idag är mycket hög, med över 200 000 lediga platser, är det helt centralt att fler människor har möjlighet att vidareutbilda sig, för att fylla de kompetensluckor som annars, genom att skapa arbetskraftsbrist, riskerar att spå på inflationen.

Det är därför mycket oroande att till exempel CSN har larmat om att regeringens vårändringsbudget innebär att ett stort antal ansökningar om omställningsstudiestöd inte kommer att kunna handläggas. Tvärt om är omställningsstudiestödet tänkt att ha en konjunkturrell variation, där det bör byggas ut särskilt under lågkonjunktur.

Centerpartiet anser därför att regeringen borde ha tillfört 500 miljoner kronor till omställningsstudiestödet, och de myndigheter som ansvarar för att handlägga detsamma, i vårändringsbudgeten. Av samma anledning bör resurserna till omställningsstudiestödet och ansvariga myndigheter öka med 500 miljoner kronor år 2024.

Förstärkta resurser till kommuner och regioner

Många av Sveriges kommuner och regioner står inför stora ekonomiska utmaningar. Kommunsektorn väntas gå med underskott såväl innevarande som kommande år. Det är allvarligt, då kommunsektorn är ansvarig för förskola, skola, vård och kollektivtrafik – fyra av hörnpelarna inom välfärden.

Situationen kräver ansvarstagande från såväl staten som kommuner och regioner. Staten måste noga följa utvecklingen och tillse att tillräckliga resurser finns för att undvika uppsägningar inom välfärdens kärna. Kommuner och regioner måste i sin tur prioritera kärnverksamheten. Lärare och läromedel måste gå före sidoaktiviteter. Vårdpersonalens villkor och vårdens väntetider måste prioriteras högre.

Utöver den generellt negativa effekten på arbetsmarknaden och konjunkturen som högre arbetsgivaravgifter på unga har, så innebär det dessutom en ökad börda för kommuner och regioner om 1,2 miljarder kronor 2023 och 1,6–2 miljarder kronor kommande år.

Enligt Sveriges kommuner och regioners (SKR) senaste prognos väntas kommunsektorn gå med tre miljarder kronor i underskott under innevarande år.

Centerpartiet föreslår därför en rad åtgärder för att sammantaget förstärka resurserna till kommunerna och regionerna. Redan i vår budgetmotion för år 2023 föreslog vi högre generella statsbidrag. I denna vårmotion föreslår vi därutöver sänkta arbetsgivaravgifter, automatiskt utbetalda statsbidrag för att hindra uppsägning av lärare, kompensation för fördyringar av bland annat skolmat samt höjda generella statsbidrag.

Genom sänkta arbetsgivaravgifter sänks kommunsektorns lönekostnader med 1,2 miljarder kronor innevarande år. Stödet för skolor som anställer behöriga lärare uppgår till 500 miljoner kronor, medan stödet för små skolor uppgår till 300 miljoner kronor. För att kompensera bland annat för fördyrad skolmat föreslås ett stöd om till 200 miljoner kronor. Därtill anser Centerpartiet att regeringen borde ha tillfört ytterligare en miljard kronor i generella statsbidrag under innevarande år.

Inför 2024 anser Centerpartiet att arbetsgivaravgifterna bör sänkas än mer; för offentlig sektor med cirka två miljarder kronor. Därtill bör stödet till skolan höjas från 800 miljoner kronor till en miljard kronor. Samtidigt bör de generella statsbidragen höjas ytterligare, med åtminstone fem miljarder kronor per år. Regeringen bör nogsamt följa utvecklingen och SKR:s prognoser och inför budgetpropositionen för år 2024 säkerställa att kommunsektorn har tillräckliga resurser för att undvika neddragningar av viktig verksamhet i välfärdens kärna.

Tabell 3. Urval av förslag med påverkan på kommunsektorns ekonomi

Resurser till kommunsektorn	2023
Sänkt arbetsgivaravgift	1 200
Lärarmiljard	500
Stöd till små skolor	300
Kompensation för bl.a. dyrare skolmat	200
Generella statsbidrag	1 000
Summa	3 200

En folkrörelse för klimatet

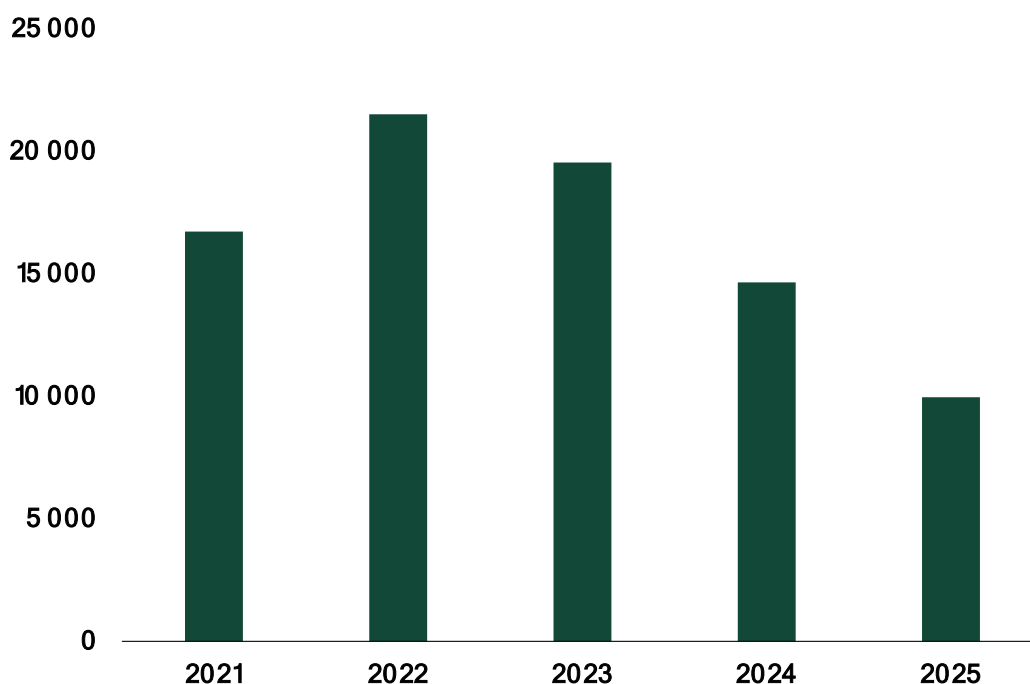
Klimatförändringarna är akuta. Utsläppen behöver minska snabbt och de behöver minska mycket. Det är därför oroande att se hur regeringen, på punkt efter punkt, prioriterar bort viktiga miljö- och klimatåtgärder. I budgetpropositionen för 2023 konstaterade regeringen själva att de genomför en lång rad åtgärder som väntas öka utsläppen. Ambitionen att minska mängden förnybart biodrivmedel, den avskaffade klimatbonusen för laddbara bilar och den breda sänkningen av bensinskatten, också för boende i storstäder, var alla olyckliga.

Klimatpolitiska rådet konstaterar i sin senaste rapport följande:

”Den politik som den nya regeringen hittills presenterat är inte tillräcklig för att nå klimatmålen för år 2030. I stället för att snabbt minska utsläppen kommer hittills beslutade och aviserade förändringar tvärtom, också enligt regeringens egen bedömning, att i närtid öka utsläppen. Sveriges klimatpolitik har tappat styrfarten.”¹⁵

I budgetpropositionen presenterade regeringen följande beräknade bana för klimatbudgeten:

Diagram 3. Anslag för utgiftsområde 20, mnkr

Miljöbudgeten väntas alltså minska, från knappt 22 miljarder kronor år 2022 till mindre än 10 miljarder kronor år 2025.

För att nå målen för klimatomställningen – såväl de nationella som de internationella – måste takten i klimatpolitiken öka. Det kräver snabba och genomgripande reformer av

¹⁵ Klimatpolitiska rådet (2023), ”Årsrapport 2023”, Rapport nr 6, s. 52

transportsektorn, industrin och övriga delar av samhället. För vara långsiktigt hållbar måste klimatpolitiken också utformas så att den fungerar i människors vardag. Det kräver att klimatpolitiken utformas på ett sätt som vinner bred acceptans i stora delar av befolkningen; som gör att alla kan känna sig delaktiga i omställningen. Vi behöver en folkrörelse för klimatet.

Utvidgat grönt avdrag

Centerpartiet förhandlade, inom ramen för det så kallade Januariavtalet, fram en skattereduktion för installation av grön teknik, det så kallade gröna avdraget. Det gröna avdraget samlade en lång rad tidigare stöd inom ramen för ett sammanhållet system, vilket gör det enklare för människor att förstå vad de kan få stöd för. Det faktum att det gröna avdraget är en skattereduktion, och därmed en rättighet, i stället för en subvention som gäller så länge de avsatta pengarna räcker, gör också att människor kan känna en ökad trygghet och säkerhet när de planerar för stora klimatinvesteringar.

Sverige och resten av Europa har plågats av höga elpriser de senaste två åren. Mycket tyder också på att det ökade elbehovet, i kombination med det nödvändiga i att ersätta fossil energi, riskerar att leda till perioder av högre priser också framgent. Energieffektivisering har i detta läge ett antal tydliga fördelar. Det sänker elpriset, underlättar omställningen och minskar pressen på elsystemet. För det andra, som en bieffekt av detta, lättar kostnadstrycket för företag, vilket bidrar till att pressa ned inflationen. Investeringar för energieffektiviseringar har alltså potential att bidra till omställningen, stötta konjunkturer och pressa inflationen. Den energikris som drabbade Europa efter Putins invasion av Ukraina har för tillfället bedarrat något, men kan återkomma under vinterhalvåret 2023–2024. Därför finns det under sommaren och hösten 2023 ett unikt fönster för de hushåll som är särskilt beroende av el att göra de energibesparande investeringar som undviker att de drabbas hårt vid kommande elpristoppar

För att snabba på arbetet med energieffektiviseringar anser Centerpartiet att det gröna avdraget bör utvidgas, exempelvis till att omfatta installation av olika typer av värmepumpar, uppkoppling mot fjärrvärme, energieffektivisering och andra sätt att minska elförbrukningen, inte minst från direktverkande el. Energimyndigheten och Skatteverket bör därutöver få i uppdrag att ta fram en lista på effektiva åtgärder som bör ingå i systemet. På årsbasis bedömer Centerpartiet att en sådan initial utvidgning skulle medföra minskade skatteintäkter med 1 000 miljoner kronor.

Klimatkrediter

Miljö- och klimatpolitiken har en strukturell utmaning i det faktum att det som krävs ofta är kortsiktiga kostnader för investeringar som är lönsamma på sikt. Givet de höga bränslepriserna är det exempelvis ofta lönsamt att köpa en laddbar eller bränslesnål bil. Sådana bilar kan dock ha ett något högre inköpspris. Det kan för många därför vara svårt att på ett rättvisande sätt kunna beräkna vad som, över tid, faktiskt är lönsamt. Av just denna anledning infördes en klimatbonus för de mest klimatvänliga bilarna, i syfte att ge en tydlig prissignal redan vid inköpstillfället. Det var olyckligt att regeringen tog bort denna.

Samma mekanismer fördröjer investeringar i energibesparingar. För många upplevs det som osäkert att ta en kostnad här och nu, för minskade löpande kostnader för el framöver. Det gröna avdraget avhjälper delvis detta problem.

Det är uppenbart att det finns ett antal lönsamma klimatinvesteringar som inte blir gjorda. Det gäller exempelvis installation av värmepump, fjärrvärme eller bergvärme i bostäder som värms med direktverkande el. En möjlig orsak till detta är att berörda hushåll möter en likviditetsbegränsning. Givet det osäkra ekonomiska läget, med stigande räntor för redan högt belånade hushåll, är det inte säkert att man kan få låna ens till uppenbart lönsamma investeringar. Det finns hushåll som stängs ute från möjligheten att bidra till klimatomställningen och spara pengar redan på medellång sikt, då de inte har likviditeten som krävs för att betala den kortsiktiga kostnaden för investeringen i fråga.

För att avhjälpa denna problematik anser Centerpartiet att det bör införas statliga klimatkrediter. Det är ett statligt lån för sådana investeringar som inkluderas i det gröna avdraget och som maximalt kan uppgå till 100 000 kronor per hushåll. Dessa klimatkrediter bör ha en återbetalningstid om maximalt 20 år och ha en ränta som motsvarar statslåneräntan. De möjliggör därmed också för Sverige att ge ut specifika gröna statsobligationer för att finansiera låneprogrammet.

Om man antar att ett hushåll beviljas en klimatkredit om 30 000 kronor för att installera en luftvärmepump, till en ränta på tre procent och med återbetalningstid om 20 år, får detta hushåll en utgift för klimatkrediten på cirka 200 kronor i månaden. Om elpriset antas vara 150 öre, att hushållet konsumerar 20 000 kWh innan investeringen samt att förbrukningen därefter minskar med en tredjedel, innebär det en kostnadsbesparing med 833 kronor per månad. Också vid signifikant kortare återbetalningstid ger klimatkrediten likviditetsbegränsade hushåll en möjlighet att göra investeringar som signifikant sänker deras kostnader direkt.

Givet att aktuella investeringar generellt medför sänkta kostnader redan på kort sikt är det rimligt att tro att kreditförlusterna för staten av klimatkrediterna bör vara låga. Centerpartiet bedömer därför inte att de behöver anslagsfinansieras. Av försiktighets skull bedöms det dock vara rimligt att avsätta 100 miljoner kronor per år som säkerhetsmarginal för att kunna täcka eventuella kreditförluster.

Kriskommission för mer elproduktion

Energiföretagen bedömer att Sveriges elbehov år 2045 kommer att vara 330 TWh. Det kan jämföras med vår nuvarande produktion om cirka 170 TWh. Behovet av investeringar i ny produktion och ny överföringskapacitet är enormt. Om Sverige ska klara såväl klimatomställningen som näringslivets konkurrenskraft behöver takten i investeringarna öka.

Centerpartiet anser att det behöver tillsättas en riskkommission för att möjliggöra ökad elproduktion. Alla relevanta myndigheter och intressenter bör under ett halvår få arbeta fritt, och se över all relevant lagstiftning och regelgivning, för att möjliggöra kraftigt kortade och enklare tillståndsprocesser, i syfte att påbörja utbyggnaden av minst 50 TWh elproduktion innan år 2026 och 100 TWh innan år 2030. På samma sätt som Lindbeckkommissionen på 1990-talet arbetade intensivt för att nå fram inom välkända frågeställningar, så bör en sådan riskkommission lägga fram sina slutsatser inom ett halvår. Kommissionen bör ha mandat att se över all lagstiftning, inklusive alla tillståndsprocesser

Kriskommissionens bör ha som mål att korta ned den sammanlagda tiden för tillståndsprövningar för ny kraft och för anslutningar från dagens 8–10 år till högst 2 år, i linje med de mest effektiva länderna i Europa. För detta bör tillståndsprocesserna läggas parallellt istället för sekventiellt som idag.

Parallellt med detta måste regeringen snabbt godkänna alla relevanta ansökningar om att få bygga havsbaserad vindkraft, få på plats ett system där utbyggnad av kraftproduktion innebär en rimlig ersättning till markägare, närboende och aktuella kommuner och återinföra vindkraftssamordnarna. Man bör också ompröva beslutet i vårändringsbudgeten att omfördela resurser för marin kartering hos Sveriges geologiska undersökning, då detta är centralt för att möjliggöra utbyggd elproduktion. Resurser bör finnas tillgängliga på alla myndigheter där flaskhalsar i handläggning och kartläggning, motsvarande ett fåtal miljoner kronor, blockerar investeringar motsvarande tiotals miljarder kronor. Ska vi klara den stora utmaning som vi står inför kommer Sverige att behöva all klimatsmart elproduktion vi kan få. Centerpartiet bedömer att en

kriskommission, inklusive nödvändiga politiska åtgärder här och nu, skulle medföra en offentligfinansiell kostnad om 100 miljoner kronor.

Rädda biogasen

I mars i år förlorade biogasen den skattebefrielse som den tidigare haft, till följd av en dom i EU-domstolen. Viktigt att notera är att domen i fråga rör en processfråga vid tillkomsten av skattebefrielsen, inte skattebefrielsen i sig. Skatteverket har varnat för att biogasen kan komma att bli beskattad retroaktivt, med risk för återbetalning för drabbade företag. Detta är utomordentligt allvarligt. Biogasproduktionen riskerar att kollapsa, de åkerier och andra företag som har satsat på biogasanvändning och biogasproduktion hamnar i akut kris och sammanbrottet för biogasen i Sverige innebär ett stort bakslag för hela klimatarbetet. Trots detta har regeringen inte agerat tillräckligt kraftfullt för att hantera riskerna för återbetalning, återinföra skattebefrielsen eller genomföra motsvarande stödinsatser inom ramen för undantagen från EU:s statsstödsregler. Centerpartiet anser att skattebefrielsen, som berör cirka 700 företag och 1 500 miljoner kronor årligen, bör återinföras.

I höst löper också det så kallade gödselgasstödet ut. Stödet är avgörande för att öka den svenska produktionen av biogas. Centerpartiet anser att stödet bör förlängas, att ansvaret för stödet bör flyttas från Jordbruksverket till Energimyndigheten samt att 72,5 miljoner kronor bör tillföras aktuellt anslag från och med år 2024.

Landsbygden behöver leverans – inte tomma löften

Människor som bor och verkar på landsbygden är som människor är mest. De vill ha ett jobb att gå till, att barnens skola är bra och att vården håller hög kvalitet och finns tillgänglig när man behöver den. Man vill att polisen, ambulansen eller räddningstjänsten kommer när något allvarligt har hänt.

En politik som prioriterar välfärdens kärna och jobbskapande är därför en basplatta för en bra landsbygdspolitik. Det är samtidigt viktigt att särskilt bevaka just tillgängligheten. Att det finns en bra skola nära också mindre samhällen. Att vård inte kräver tiotals mil och bilkörning. Att polisen förstärks även utanför storstäderna.

Det är också viktigt att alla byar, orter, kommuner och regioner i Sverige ges rättvisa förutsättningar. Det kräver ett fungerande utjämningsystem som säkerställer att det inte generellt är så att de medborgare som betalar högst skatt har sämst tillgång till offentlig service. Skattesystemet måste också i högre grad tydliggöra de värden som skapas på landsbygden, genom exempelvis regionaliserade skatter.

Människor som bor på landsbygden står nu inför stora utmaningar. Personer som är beroende av bilen för att exempelvis pendla till jobbet eller lämna barnen på fritidsaktiviteter lider av fortsatt höga bränslepriser. Höga elpriser har också bidragit till minskade marginaler. Samtidigt kommer konjunkturnedgången att påverka många mindre kommuners ekonomi kraftigt. Svensk matförsörjning är hotad sedan Sveriges bönder pressats hårt av extrema gödsel- och foderpriser till följd av Rysslands krig mot Ukraina.

Regeringen har inte förmått att leverera på sina många löften. Istället för det tydliga löftet om sänkta dieselpriiser vid pump med 5–10 kronor genomfördes en sänkning med 40 öre. Det elstöd som gäller norra Sverige har fortfarande inte betalats ut. Satsningar på det svenska jord- och skogsbruket, som flera regeringspartier föreslog innan valet, lyser med sin frånvaro.

Ge kommunerna och regionerna chans att klara välfärden

Kommunerna och regionerna utsattes under pandemin för svåra påfrestningar, men fick också stora statliga tillskott för att klara vården, skolan och omsorgen. Med nuvarande inflationskris kommer nya utmaningar, med snabbt stigande kostnader och lägre skatteintäkter. De stora tillfälliga insatser som krävdes för att hjälpa kommunerna att möta pandemin avslutas nu och kommunerna måste finna en ny balans i ett pressat konjunkturläge. Situationen är dock mycket olika i olika delar av landet.

Det är ett problem att kommunerna under de senaste årtiondena fått allt fler styrda och detaljerade, så kallade riktade, statsbidrag istället för generella medel från staten.

Under 2021 fanns hela 204 riktade bidrag. Kommunerna får svårt att styra medlen dit de lokala behoven är som störst, vare sig det handlar om att stärka skolan, omsorgen eller vården. Mindre kommuner tvingas ibland avstå från riktade satsningar eftersom det är svårt att hantera och redovisa riktade bidrag på mindre summor för mycket specifika ändamål. Var och en kan de statliga riktade satsningarna verka lovvärda när de lyfter olika angelägna prioriteringar, men sammantaget försvårar de för en välfärd anpassad efter kommuninvånarnas lokala utmaningar.

Centerpartiet anser, bland annat för att det hade underlättat för mindre kommuner, att antalet riktade statsbidrag bör minska och att de generella statsbidragen i stället ökar.

Sänkt bränslepris vid pump på landsbygden med 3 kronor och landsbygdsfokuserat reseavdrag

Regeringen har visat sig oförmögen att prioritera. I budgetpropositionen för 2023 föreslogs en sänkning av bränsleskatten för alla, i hela Sverige, inklusive personer i storstäder med god tillgång till kollektivtrafik. Denna brist på fokus innebar att sänkningen vid pump blev försumbar.

Centerpartiet anser i stället att regeringen borde ha infört en rabatt vid pump, knuten till vart du bor, på tre kronor per liter upp till ett tak om 1 200 liter. Det motsvarar en körsträcka om cirka 2000 mil. Nedsättningen bör utformas i samarbete med bränsleleverantörerna så att den, liksom de övriga rabatter de erbjuder, sker vid pump. Rabatten ska förmedlas till de som är bosatta på landsbygden – definierat som de som inte bor i det som Tillväxtverket klassificerar som storstadskommuner – och har bil. En sådan reform riktas direkt och kraftfullt till de som har drabbats hårdast av de höga priserna.

Regeringen har på samma sätt förstärkt reseavdraget över hela landet. Detta trots att en stor del av reseavdrag görs av personer som bor i eller i nära anslutning till storstäder. Centerpartiet anser i stället att reseavdraget bör fokuseras till de som saknar rimliga alternativ och är beroende av bilen. Centerpartiet anser att i ett första steg bör kommunerna i och runt våra tre storstäder exkluderas från den förstärkning som föreslogs i budgetpropositionen för 2023. På sikt bör reseavdraget reformeras och bli avståndsbaserat och färdmedelsneutralt.

Säkra försörjningstryggheten av livsmedel

Svensk försörjningstrygghet av livsmedel är avgörande både för matpriserna och för vårt totalförsvar. Sveriges bönder har dock varit hårt pressade av att priserna på gödsel och foder rusade, efter Rysslands invasion av Ukraina. Trots stigande livsmedelspriser

är det en mycket liten del av dessa resurser som når de svenska livsmedelsproducenterna. Centerpartiet förhandlade under förra året fram en sänkning av skatten på diesel för jord- och skogsbruket, till EU:s miniminivå. Det är glädjande att regeringen säger sig vilja förlänga denna sänkning. Här måste dock regeringen gå från ord till handling och återkomma med faktiska förslag om en sådan förlängning. Sveriges bönder behöver också långsiktigt förbättrade villkor. Centerpartiet anser därför att nedsättningen framöver bör omvandlas till ett motsvarande permanent jordbruksavdrag. Det hade stärkt det svenska jordbrukets konkurrenskraft samtidigt som klimatomställningen hade påskyndats.

Förstärkt startstöd

Den svenska lantbrukarkåren är i stort behov av förnyring. Mer än var tredje svensk lantbrukare är i dag över 65 år gammal och endast 18 procent är yngre än 45 år. Sverige har generellt en äldre lantbrukarkår än genomsnittet i EU. Att det finns unga som vill bli lantbrukare är viktigt för att nödvändiga investeringar ska bli av. Det tillför också framtidstro och utveckling till en lantbruksnäring som står inför stora utmaningar de kommande åren. Den ska inte bara mätta en växande befolkning i en orolig omvärld. Den ska också hjälpa oss att lösa klimatkrisen.

För att göra det enklare och mer attraktivt för fler unga att välja lantbrukaryrket, eller ta över gården från äldre generationer, anser Centerpartiet att budgeten för det så kallade startstödet bör utvidgas med 10 miljoner kronor per år. Det är också viktigt att det genomförs regelförenklingar för ägarskiften.

Ökat stöd till lanthandlar

På många orter är tillgången till en lanthandel en viktig och uppskattad service. Många människor är, i normala tider, villiga att betala några kronor mer, för att säkerställa att orten har kvar sin kommersiella service. I tider av kraftigt stigande livsmedelspriser och fallande reallöner finns dock risken att fler tvingas att prioritera lägre priser och handla på större butiker. Detta sätter ytterligare press på de redan utsatta små butikerna. Det finns ett driftstöd för små butiker. Detta riktar sig till butiker på vissa orter som har en omsättning som understiger 11 miljoner kronor. Inflationen gör att såväl stödnivå som omsättningstaket har urholkats. Centerpartiet anser därför att det borde ha tillförts 5 miljoner kronor till detta stöd i år. Kommande år bör stödsystemet förstärkas med 10 miljoner kronor per år, för att möjliggöra en förstärkning.

Stärkt kompetens i hela landet

Det råder brist på arbetskraft och kompetens inom många viktiga yrken. Det gäller inte minst lärare och vårdpersonal. Inte sällan är bristen som mest allvarlig på mindre

orter på landsbygden. Centerpartiet vill, som beskrevs i tidigare avsnitt, öka möjligheten för människor att söka och ta jobb i hela landet.

För att ytterligare förstärka drivkraften för kvalificerad personal att bosätta sig och arbeta i mindre kommuner anser Centerpartiet att det bör införas ett system där en person som, efter att hon tagit en eftergymnasial examen, flyttar till vissa särskilt utpekade kommuner, bör få delar av sina studieskulder nedskrivna. En bieffekt av hur den högre utbildningen i Sverige är utformad är att den bidrar till centralisering, genom att slussa människor till större orter. Med ett system för nedskrivna studieskulder motverkas denna effekt. Det kan också antas avhjälpa viss kompetensbrist i de aktuella kommunerna.

Specifikt bör 10 procent av studieskulden, dock maximalt 30 000 kronor, skrivas av varje år en aktuell person bor i en kommun i det som kallas för stödområde A¹⁶. Ett sådant system kan antas leda till kostnader på i storleksordningen 30 miljoner kronor under nästa år.

Särskilt stöd till Gotlandstrafiken

Biljett- och fraktpriserna i färjetrafiken till och från Gotland har höjts dramatiskt, till följd av en upphandling från Trafikverket som inte tog höjd för en kraftig höjning av priset på fossil gas som nu istället tillåts drabba resenärer och fordonstrafik. Eftersom färjetrafiken i praktiken är ett monopol så drabbar de höga priserna direkt boende på ön och hotar företagets konkurrenskraft och öns attraktionskraft. Bördan av den ekonomiska utvecklingen, inklusive effekter som beror på Rysslands krig mot Ukraina, måste fördelas på ett sätt som inte gör att enskilda branscher eller regioner får bära en orimligt stor del. Det är därför rimligt att staten lindrar effekterna för Gotland, dess befolkning och dess företag.

Det är anmärkningsvärt att regeringen varken har återkopplat på den skrivelse som region Gotland har inkommit med eller tillför medel för att lindra situationen i sin vårändringsbudget. Centerpartiet anser att regeringen borde ha tillfört 150 miljoner kronor till Trafikverket, för att möjliggöra en lättnad av prisutvecklingen. Centerpartiet anser därutöver att regeringen bör analysera förutsättningarna också för kommande år och vid behov tillföra resurser.

¹⁶ Exklusive Östersund.

Ökad trygghet och minskad brottslighet

Sverige måste komma till rätta med den gängkriminalitet som under senare år lett till en lång rad skjutvapendåd. Vi måste öka närvaron av poliser i vardagen, på gator, torg och vägar både i utsatta områden och på landsbygden. Gängens finansiering, inte minst från bedrägerier och välfärdsfusk, måste strypas. Hela rättskedjan behöver få resurser och möjligheter att på ett rättssäkert sätt utreda brott. Och de som döms för grova brott måste få kännbara och verkningfulla straff.

Lika viktigt är det förebyggande arbetet. Utsatta områden måste lyftas genom ett tydligt fokus på skolor som förmår erbjuda unga en livsresa, en socialtjänst som tidigt fångar upp unga på glid och kan erbjuda effektiva insatser och en stadsmiljö som präglas av större blandning av hyresrätter och ägt boende, företagande och trygghet.

Mäns våld mot kvinnor biter sig fast likt en pandemi som vi måste bekämpa. Varje år mördas kvinnor som de har, eller har haft, en nära relation till. Barn tvingas växa upp utan sin mamma. Det är oacceptabelt. Kraftiga åtgärder måste till för att förebygga och upptäcka våldet, för att stötta kvinnor att lämna en våldsamt relation och bekämpa eftervåldet.

Välkomna satsningar på rättsväsendet

Centerpartiet välkomnar de satsningar som görs på rättsväsendet i regeringens värdningsbudget. Vi står helt bakom förstärkningen av exempelvis tillskottet till Kriminalvården på 300 miljoner kronor. Också tillskotten till Säkerhetspolisen är mycket välkomna. Centerpartiet bedömer att den förstärkning av hela rättskedjan som vi var med och påbörjade inom ramen för det så kallade Januariavtalet kommer att behöva fortsätta de kommande åren.

En stärkt socialtjänst för att bekämpa nyrekryteringen till gäng

Socialtjänsten i kommunerna spelar en avgörande roll för att fler utsatta barn och unga ska få en trygg uppväxt, inte riskera att utsättas för kriminalitet eller själva rekryteras till kriminell verksamhet. Idag når socialtjänst och skola inte i närheten av tillräckligt många av de ungdomar som utsätts för rekryteringsförsök från kriminella gäng, eller dessa ungdomars föräldrar och familjer. Socialtjänsten är på många ställen i skarpt underläge i förhållande till de kriminella gängerna, med brist på resurser och specialiserad kompetens.

Idag finns det stora skillnader i kvalitet och kompetensförsörjning mellan kommunerna. Inspektionen för vård och omsorg (IVO) har vid flera tillfällen funnit att det förekommer allvarliga brister i socialtjänstens handläggning, särskilt av ärenden

som rör barn och unga, inom hela kedjan, från hantering av orosanmälningar till uppföljning av insatser och egenkontroll.

Många kommuner upplever svårigheter med att rekrytera medarbetare till socialtjänsten. Det gäller inte minst glesbygdskommuner. En växande andel kommuner har många unga socialtjänsthandläggare som behöver stöd för att komma in i yrket. Trots detta har nästan en av fem kommuner inga särskilda introduktioner för nyutexaminerade och under hälften av kommunerna har en plan för handläggarnas kompetensutveckling.

Hot, hat och otillåten påverkan mot anställda inom socialtjänsten har eskalerat. Det undergräver det öppna samhället och leder till stora utmaningar i att upprätthålla den välfärd vi värnar om. Det skapar oacceptabla arbetsförhållanden för medarbetarna och försvårar både rekrytering och utveckling av innehållet i verksamheten.

Centerpartiet anser att det behöver genomföras ett kraftfullt socialtjänstpaket, med fokus på att stärka personalens trygghet, kompetens och karriärmöjligheter, i syfte att kunna nå varje ung person som riskerar att hemfalla åt kriminalitet. Ett sådant paket bör bestå av flera olika delar, baserat på två temaområden:

1. Fler medarbetare i socialtjänsten genom tryggare arbetsmiljö och nya karriärmöjligheter
2. Stärkt kvalitet och fler verktyg i socialtjänsten

För det första bör det inrättas karriärtjänster inom socialtjänsten, på samma sätt som det gjorts för lärare och sjuksköterskor. Vi måste belöna de medarbetare inom socialtjänsten som stannar länge, som gör ett bra jobb och som kontinuerligt höjer sin kompetens. Rätten till kompetensutveckling måste också förstärkas. Med karriärtjänster ges specialistutbildade med fördjupad kompetens inom centrala områden rätt till högre lön. Fler måste ha möjlighet att utveckla sin kompetens i att möta och förebygga kriminalitet hos ungdomar, Centerpartiet bedömer att en sådan satsning kommer att leda till ökade offentliga utgifter om 200 miljoner kronor per år.

För det andra måste kommunerna på ett systematiskt sätt arbeta för att förebygga hot, våld och trakasserier mot medarbetare inom socialtjänsten. Socialstyrelsen bör förstärkas med 10 miljoner kronor årligen för att samordna detta arbete, sprida så kallad best practice och hjälpa kommuner att ta fram strukturerade åtgärdsplaner. Särskilt viktigt är att Socialstyrelsen i detta arbete beaktar mindre kommuners förutsättningar att på ett effektivt sätt kunna skydda och stötta personer som arbetar inom socialtjänsten. Viktigt är också att polisen har den kompetens och de resurser som krävs för att kunna arbeta effektivt mot hot och våld mot tjänstepersoner. Därtill måste det straffrättsliga

skyddet för socialsekreterare stärkas. Centerpartiet anser att straffen för hot och våld riktat mot utsatta yrkesgrupper bör skärpas.

För det tredje bör åldersgränsen för öppna insatser till barn, utan vårdnadshavarens samtycke, tas bort. En utgångspunkt i socialtjänstens arbete måste vara frivillighet och samarbete med vårdnadshavare. Det finns dock situationer där socialtjänsten måste kunna gå in med tvingande omgärdar andra än omhändertagande för att kunna säkerställa barnet en trygg miljö samt för att bryta skadliga mönster eller beteenden. Det är bra att åldersgränsen för sådana insatser nu sänks från 15 till 12 år, men en fast åldersgräns riskerar även fortsättningsvis att leda till att barn i behov av öppna insatser, med tillräcklig mognadsgrad och förståelse för innebörd och konsekvens av insatserna, lämnas ohjälpta. Det finns tyvärr exempel på att barn yngre än 12 år rekryteras eller försöks rekryteras till kriminell verksamhet. Onödiga hinder för rätt insatser i ett tidigt skede måste ses över och tas bort.

För det fjärde måste stödet till familjehem förstärkas. De familjehem som tar ansvar för placerade barn behöver tydligare stöd och utbildning. Idag finns ingen enhetlig plan för hur familjehem ska rekryteras och behållas. Det finns inte heller någon obligatorisk grundutbildning för familjehem eller någon vidareutbildning med hänsyn till familjehemmens olika uppdrag. Socialstyrelsen bör få i uppdrag att tillsammans med familjehemsföreningarna ta fram och genomföra sådana utbildningar. För detta bör de tilldelas 13 miljoner kronor år 2024. Det behöver också finnas ett mer vardagligt stöd för familjehem. Kommunerna bör få i uppdrag att i samverkansform utforma ett sådant stöd. För att det ska vara möjligt behöver Sveriges kommuner forma olika samverkansätt för att kunna bistå familjehemmen med detta. Regeringen bör i samråd med SKR, professionerna och familjehemsorganisationerna se över hur ett sådant stöd kan utformas.

För det femte krävs ett stärkt samarbete mellan vården, elevhälsan och socialtjänsten för placerade barn. Ett nära samarbete mellan skolan, socialtjänsten, hälso- och sjukvård och exempelvis familjehemmet där barnet placeras, utgör en förutsättning för ett bra omhändertagande. I vissa kommuner finns särskilda skolinsatser för placerade barn som har visat sig mycket värdefulla för att stötta barnet. Arbetet med att utveckla sådana positiva samarbeten måste fortsätta.

För det sjätte bör fler storskaliga försök med så kallade sociala utfallskontrakt genomföras och utvärderas. Sociala utfallskontrakt är resultatbaserade kontrakt, där offentliga investeringar styrs mot utfall. Traditionellt får en utförare betalt för en utförd insats, till exempel att en kriminell ungdom placeras på ett HVB. Skillnaden med ett

socialt utfallskontrakt är att ersättningen till viss del, eller helt och hållet, är rörlig. Ersättningen blir högre vid en lyckad insats eller behandling. Modellen har bland annat testats i Storbritannien och i Norrköping. Regeringen bör i samarbete med SKR initiera storskaliga försök med modellen, som följs av forskning. För detta bör det avsättas 15 miljoner kronor från och med år 2024.

För det sjunde behövs ett systematiskt stöd efter avslutad tvångsvård. Många som omhändertags behöver hjälp med komplexa och sammanvävda problem, som aggressivitet, utagerande beteende, självdestruktivitet, missbruk eller kriminalitet. Det finns ett stort problem i att ingen har ansvar för uppföljningen och åtgärderna som behövs i efterhand av tvångsvård. Centerpartiet anser att det måste tas fram tydliga riktlinjer för hur socialtjänstens stöd ska se ut efter att tvångsvården av ett barn, en ungdom eller en person med missbruksproblematik upphör. Även riktlinjer för samverkan mellan socialtjänst, skola, sjukvård/elevhälsa och polisen behöver tas fram. Socialstyrelsen bör tillföras fem miljoner kronor år 2024 för detta.

Ungdomsfängelser är bättre än tungt kriminella på SiS-hem

I grunden är det uppenbart att den slutna ungdomsvården måste reformeras i grunden och ansvaret flyttas till Kriminalvården. Sluten ungdomsvård är en kraftfull reaktion på ett allvarligt brott som en ung person har begått. Andelen ungdomar som döms till sluten ungdomsvård och som återfaller i brott är högre än andelen bland ungdomar som döms till fängelse. Som lagstiftningen nu är utformad saknas tydliga incitament för den unge att delta i återfallsförebyggande åtgärder under frihetsberövandet. Det behövs reformer som förstärker kvaliteten i vården, förlänger maximal vårdtid och systematiserar uppföljningen i efterhand. Det är uppenbart att Statens institutionsstyrelse inte har den kapacitet och kompetens som behövs för genomgripande förändringar och ansvaret för sluten ungdomsvård bör flyttas till Kriminalvården. Centerpartiet ser fram emot den utredning kring bland annat flytt av ansvar som kommer senare i sommar.

Nationellt lämna-program

Över 75 000 kvinnor utsätts för våld av en partner varje år och 200 000 barn beräknas leva med våld i sin vardag. Mellan 15–20 kvinnor mördas varje år av sin partner. Våldet måste få ett slut och samhället måste fullt ut stötta den som väljer att lämna en våldsam relation.

Centerpartiet anser att det bör införas ett nationellt lämna-program, där de som lever i våldsamma relationer tas emot av en samordnare och kontaktperson som ansvarar för att skapa samverkan mellan bland annat polis, Skatteverket, socialtjänst, ekonomisk

rådgivare, vård och psykiatri. Syftet är att underlätta för de som vill lämna och samtidigt ge dem möjlighet att fokusera på eftervård och en ny vardag utan våld. Programmet ska samverka med bland annat kommuner för att kunna erbjuda förtursbostad, förskole- och skolplatser. Informationsinsatser och samverkan måste också ske med näringsliv och banker, inte minst för att motverka det ekonomiska våldet som alltför många kvinnor befinner sig i och som kan få allvarliga ekonomiska konsekvenser under lång tid.

Centerpartiet vill också utreda möjligheten att införa en tidsbegränsad lämnpenning för den som lämnar. Allt för många tvingas idag stanna i en våldsamt relation för att de saknar den ekonomiska möjligheten att bryta upp. En sådan lämnpenning bedöms kosta i storleksordningen 150 miljoner kronor per år.

Avslutningsvis anser Centerpartiet att det bör skapas en nationell bostadskö för våldsutsatta, i syfte att drabbade snabbt kan ges förtur till ett tryggt boende, också i en annan kommun än där man för tillfället bor. En egen fast bostad kan vara livsviktig för att kunna lämna en våldsamt relation.

Stömlinje för unga relationer

Regeringen har minskat det statsbidrag som finansierar insatser riktade mot våld i ungas relationer. Det innebär att exempelvis den nationella stömlinjen ungarelationer.se hotas. Centerpartiet anser att det är prioriterat att fortsatt stödja unga människor som lever i, eller riskerar att hamna i, destruktiva och våldsamma relationer. Vi hade därför gärna sett att vårändringsbudgeten innehöll ett tillskott om 10 miljoner kronor för detta ändamål. Centerpartiet räknar med att ett stöd på samma belopp kommer att behövas från och med år 2024.

Sverige och friheten är värd att försvara

Sverige har under lång tid varit i behov ett stärkt försvar. Det gäller såväl det militära som det civila försvaret. Behovet har förstärkts och blivit mer akut sedan Rysslands fullskaliga invasion av Ukraina i februari 2022. Förutom behovet av en stärkt svensk försvarsförmåga har också behovet av ett än närmare samarbete med våra internationella partners blivit större. Det är glädjande att det nu finns en bred politisk enighet om att föra Sverige in i Nato. Medlemskapet innebär att Sverige kommer att bli ett tryggare land och att vi i vår tur i högre utsträckning kan bidra till säkerheten i vårt närområde.

Centerpartiet gratulerar Finland till det nyblivna Natomedlemskapet och har förtroende för att regeringen gör sitt yttersta för att Sverige blir snarast möjligt. Centerpartiet har i alla forum och direkt till regeringen erbjudit vårt stöd för att underlätta processen.

Centerpartiet har i många år, både med socialdemokrater och moderater, medverkat till breda överenskommelser för att stärka både det civila och militära försvaret. Centerpartiets roll har varit att driva på för att hitta lösningar och bred samsyn. Vi kommer att fortsätta vara en blåslampa på både moderatledda och socialdemokratiskt ledda regeringar för att säkerställa mer pengar till försvaret av Sverige.

Det finns idag en parlamentarisk samsyn kring att anslagen till försvaret behöver öka till två procent av BNP, för att möjliggöra en ökad försvarsförmåga. Det är nödvändigt för att säkra förra försvarsbeslutet och en nödvändig förmågetillväxt efter den försämrade säkerhetssituationen som Rysslands krig i Ukraina inneburit för svensk och europeisk säkerhet men också för att ta höjd för det kommande Natomedlemskapet. Därtill har Sverige i stor utsträckning bidragit med vapen och försvarsmateriel till kriget i Ukraina. För Centerpartiet är det viktigt att det svenska försvarsanslaget inte urholkas på grund av stödet till Ukraina. Vi menar därför att återanskaffning av materiel till Ukraina ska ligga utanför den nationella försvarsbudgetens ramar.

Ökade medel för en stärkt svensk försvarsförmåga

Centerpartiet välkomnar regeringens förslag, i vårändringsbudgeten för år 2023, om att tillföra mer resurser till Försvarsmakten. Också de ökade beställningsbemyndiganden som föreslås, och den bedömning av behovet av framtida resurstillskott som görs, är bra för Sverige. Det är dock anmärkningsvärt att det dröjde till vårändringsbudgeten respektive vårpropositionen innan dessa besked gavs. Regeringen borde tagit möjligheten att informera Försvarsmakten om sina intentioner tidigare än så.

Resurser behövs dels för att stärka Sveriges försvarsförmåga, dels för att ersätta den materiel som Sverige skänkt till Ukraina. Det är viktigt att Sverige, våra samarbetspartners och berörda företag gör vårt yttersta för att klara av att såväl stärka den egna förmågan som att kunna erbjuda Ukraina ett uthålligt stöd. Regeringen måste kontinuerligt föra en dialog med Försvarsmakten och andra berörda myndigheter om behov och möjligheter, för att skapa en höjd försvarsförmåga och stötta Ukraina så snabbt och effektivt som möjligt.

Centerpartiet har sedan tidigare föreslagit att det bör tas fram en flerårig plan för det militära stödet till Ukraina, inklusive en plan för återanskaffning till svenska försvarsmakten. Det hade möjliggjort en bättre planering och ett bättre genomförande av den stora uppgift som nu väntar Sverige och den svenska försvarsmakten.

Höjd dagersättning för ukrainska flyktingar

Centerpartiet anser att dagersättningen till de ukrainska flyktingar som kommit till Sverige med hjälp av det så kallade massflyktsdirektivet höjs. Ersättningen är idag 71 kronor per dag och ska täcka kostnader för kläder och skor, fritidsaktiviteter, hygienartiklar och andra förbrukningsvaror samt livsmedel. Det är inte en rimlig summa, särskilt mot bakgrund av den höga inflationen. Dagernsättning har inte höjts sedan 1990-talet. Centerpartiet anser att regeringen i vårändringsbudgeten borde ha föreslagit att dagersättningen höjs till de nivåer som finns i Danmark. Det hade inneburit att den som idag får 71 kronor per dag, i stället får 132 kronor per dag. Övriga ersättningsnivåer inom systemet höjs procentuellt lika mycket. Detta skulle ha medfört ökade utgifter om 320 miljoner kronor under innevarande år. Givet att massflyktsdirektivet förlängs ett år hade förslaget medfört ökade utgifter med 640 miljoner kronor år 2024 och 320 miljoner kronor år 2025.

Centerpartiet har länge påtalat vikten av att erbjuda ukrainska flyktingar mer och bättre språkundervisning. Vi ser positivt på att regeringen, sent omsider, väljer att stötta kommuner som erbjuder ukrainska flyktingar utbildning inom svenska för invandrare (SFI). Det är viktigt att regeringen följer utvecklingen noga och säkerställer att de avsatta resurserna räcker. Dessa tillskott får dock inte innebära nedskurna resurser till civilsamhället, som sedan februari 2022 har gjort stora insatser för att erbjuda ukrainska flyktingar svenskundervisning.

Sedan tidigare har Centerpartiet också krävt att regeringen initierar en särskild uppföljning av situationen för kvinnor och barn som flytt från Ukraina, då det förekommer oroande rapporter om att ukrainska kvinnor och barn har hamnat i otrygga miljöer i Sverige.

3. Det finanspolitiska ramverket och de offentliga finanserna

Centerpartiet delar i allt väsentligt den bedömning som regeringen gör i vårpropositionen, vad gäller måluppfyllnad och den förda politikens förenlighet med ramverket. Det bör dock noteras att Riksrevisionen har kritiserat regeringen för sitt metodbyte vad gäller beräkningen av det strukturella sparandet, då detta försvårar jämförelser med andra bedömare.¹⁷

Inriktning för framtida finansiering

Sverige står, vilket beskrivits tidigare i denna motion, inför stora utmaningar. Stora investeringar i klimatomställningen måste göras. Vår försvarsförmåga ska förstärkas. Kvalitet och tillgänglighet inom välfärden ska förbättras. Samtidigt måste arbetslinjen värnas.

Det leder till att svåra finanspolitiska avväganden måste göras. Reformerna måste genomföras på ett sätt som inte spär på inflationen, som bidrar till att förbättra den svenska ekonomins funktionssätt och som är förenligt med det finanspolitiska ramverket.

Centerpartiet ser ett antal principiellt riktiga åtgärder för att bidra med finansiering för prioriterade reformer. Det handlar om att trygghetssystem som riktas till människor som är arbetsföra har ett stort jobbfokus och fungerar som omställningsförsäkringar. Ett ökat inslag av kvalificering in i välfärdssystemen kan också bidra med reformutrymme. Därtill bör antalet riktade statsbidrag minska, till förmån för ökade generella statsbidrag. Ineffektiva undantag från miljö- och klimatskatter bör också undanröjas.

Det är också viktigt att understryka att det särskilda konjunkturläget som råder, med svag konjunktur och hög inflation, understryker behovet av att fokusera på reformer som genom att sänka kostnadsläget bidrar till lägre inflation och bättre tillväxtförmåga.

En första bedömning av utgiftstakets nivå för 2026

Utgiftstaket utgör en övre gräns för utgiftsnivån i statens budget och beslutas för tre år framåt. För att utgiftstaket ska främja en kontrollerad utgiftsutveckling, och vara ett stöd för att uppnå överskotts målet och långsiktigt hållbara finanser, är det en grundläggande förutsättning att takets nivå i normalfallet inte ändras.

Centerpartiet bedömer att en lämplig nivå på utgiftstaket år 2026 är 1 850 miljarder kronor. Det hade inneburit att takets nivå, som andel av potentiell BNP, faller något samtidigt som tillräckligt utrymme finns för att rymma prioriterade och nödvändiga satsningar på utgiftssidan. Det är viktigt att notera att utgiftstaket inte är ett mål för

¹⁷ Riksrevisionen (2023), "Det finanspolitiska ramverket – regeringens tillämpning 2022", RiR 2023:3

utgifterna utan just ett tak, och att eventuella framtida reformförslag får vägas mot övriga delar av det finanspolitiska ramverket och konjunkturläget.

Tabell 4. En första bedömning av utgiftstaket

	2023	2024	2025	2026
Av riksdagen beslutade nivåer på utgiftstaket	1 665	1 745	1 825	
Centerpartiets bedömning av nivån på utgiftstaket				1 850
Utgiftstak, procent av potentiell BNP	27,1	27,1	27,2	26,4
Utgiftstak, procent av BNP	27,0	27,4	27,4	26,4

Det faktum att regeringen bedömer att budgeteringsmarginalen ska uppgå till 10 procent av de takbegränsade utgifterna år 2026 innebär att utgiftstaket styrande effekt riskerar att bli svag. Det är inte orimligt att se över hur systemet med utgiftstak, i samband med den planerade översynen av överskotts målet, på ett bättre sätt kan kombinera en styrande effekt med en bibehållen handlingsfrihet för regeringen.

Martin Ådahl (C)

Alireza Akhondi (C)

Christofer Bergenblock (C)

Malin Björk (C)

Daniel Bäckström (C)

Jonny Cato (C)

Muharrem Demirok (C)

Catarina Deremar (C)

Ulrika Heie (C)

Martina Johansson (C)

Anders W Jonsson (C)

Anders Karlsson (C)

Mikael Larsson (C)

Stina Larsson (C)

Anna Lasses (C)

Ulrika Liljeberg (C)

Helena Lindahl (C)

Kerstin Lundgren (C)

Rickard Nordin (C)

Niels Paarup-Petersen (C)

Anne-Li Sjölund (C)

Elisabeth Thand Ringqvist (C)

Helena Vilhelmsson (C)

Anders Ådahl (C)